

Konflikthåndtering

Eurojuris Norge AS er en sammenslutning av 17 selvstendige advokatfirmaer spredt over hele landet. Våre advokater bistår næringslivet, organisasjoner, det offentlige og privatpersoner med alle typer juridiske tjenester. Advokatfirmaene i Eurojuris Norge har en sterk lokal forankring og god lokalkunnskap, og de er ledende firmaer innen sine regioner. Eurojuris Norge er dessuten tilsluttet Eurojuris International, Europas ledende uavhengige nettverk av advokatfirmaer.

Ved utgivelsene av Eurojuris Informerer ønsker vi å dele vår kunnskap om relevante og praktiske temaer på ulike rettsområder. Denne gangen inneholder heftet artikler om konflikthåndtering.

Advokater representerer parter og interesser. Oftest gjennom rådgivning og bistand for å søke avklaring og løsning for klientene. Men ikke alltid. Advokater engasjeres også for å være den som oppsøker konflikten, som snakker partens sak og som sørger for at saken legges frem for de som er gitt myndighet til å ta avgjørelser.

Samspillet mellom advokat og part i konflikter er viktig. Forventninger og realiteter må diskuteres og rådgivningssituasjonen er kompleks. Mennesker flest vil unngå konflikter. Konflikter gir utrygghet og usikkerhet. En rettsstat kjennetegnes gjerne ved måten konflikter løses på. Det er derfor detaljerte lover som beskriver prosessen, og hvor en rekke hensyn er avveid. Foruten å legge til rette for et riktig resultat, er det viktig at de involverte føler seg hørt og forstått. På den måten får man også større aksept og tillit til konklusjoner og utfall.

I dette heftet viser vi frem kompetansen til noen av de dyktige advokatene tilknyttet vårt nettverk. I Eurojuris Norge har vi mange advokater med særskilt høy kompetanse som rådgivere innen konfliktløsning. De rådgir og bistår ulike parter i mangfoldet av sakstyper og problemstillinger. Gjennom deres arbeid høstes erfaringer som deles i nettverket, og som benyttes til ytterligere å øke kvaliteten på våre tjenester. Vi håper tekstene skaper forståelse og kommer til nytte. Ved spørsmål til artiklene eller annet kan advokatene i Eurojuris Norge selvsagt kontaktes for mer informasjon.

God lesing!

Bjarte Røyrvik
Styreleder i Eurojuris Norge AS

Besøk vår hjemmeside
www.eurojuris.no

Utgivelsesdato: mars 2020

Innhold

	Side
Konflikthåndtering	4
<i>Advokat/partner Sigrid Hovland Ytterstad</i>	
Om muntlighet og kontradiksjon i tvistesaker	10
<i>Senioradvokat Malén Stølen og advokatfullmektig Karoline Tveit</i>	
Sakskostnader i ekspropriasjonssaker og ekspropriasjonsskjønn	18
<i>Advokatfullmektig Håkon Steimler</i>	
Gruppesøksmål – likhetsvilkåret og individuelle forhold	26
<i>Advokat/partner Benjamin Nordhaug og advokatfullmektig Kristiane Fasselund Fahret</i>	
Klageadgangen i skattesaker – kampen mot overmakten?	36
<i>Senioradvokat Martin Rødland</i>	
Skattesaker for domstolene – om rammer og utfordringer	44
<i>Advokat/partner Geir Peter Hole</i>	
Svensson Nøkleby Advokatfirma	55

Konflikthåndtering

Av advokat/partner Sigrid Hovland Ytterstad
sigrid.ytterstad@eurojuris.no

*Jeg hjelper folk med å slutte å krangle,
svarte jeg, da barna var små og vi snakket
om hva jeg jobbet med.*

Advokat Sigrid Hovland Ytterstad er partner i Advokatfirmaet Eurojuris Harstad AS. Hun arbeider hovedsakelig med arverett, familierett, barnevern og fast eiendom.

Advokaten har bedre forutsetninger for å presentere saken uten ordene, blickene og tonefallet som gjør motparten forbannet.

Jeg hjelper folk med å slutte å krangle, svarte jeg, da barna var små og vi snakket om hva jeg jobbet med. Svaret fanger essensen i advokatens arbeid. Konflikter er ressurskrevende og ubehagelige for dem det gjelder. Derfor bør man forsøke å unngå at uenigheter får utvikle seg. Er konflikten et faktum, er det viktig å få avviklet den effektivt og med et resultat som begge kan akseptere, slik at partene kan bruke ressursene sine på mer produktive aktiviteter.

Til dette arbeidet bruker advokatene fire verktøy: rettsreglene, historien bak konflikten, avtaler og, sist, men ikke minst, kommunikasjon.

Vi lever i et samfunn der svært mange forhold og situasjoner er regulert av rettsregler. Det vi kaller prosessregler, er regler som styrer konflikthåndteringen. De fastsetter at du kan få hjelp av domstolene hvis du ikke blir enig med motparten, og hvis kunden din ikke betaler regningen, kan du få hjelp av namsmannen. Disse reglene styrer også detaljene i prosessen: hvordan namsmannen skal gjøre jobben for å inndrive penger for deg, hvordan domstolene skal arbeide for å avsi riktig dom, og hvordan du må gå frem for å få hjelp av namsmannen og domstolen.

Det vi kaller materielle regler, er de som bestemmer hvordan resultatet skal bli når det er domstolene som må bestemme. For eksempel hva som skal til for at du skal få prisavslag når entreprenøren ikke har gjort en god nok jobb, og hvordan du og ekskjæresten skal dele verdiene dere har sammen, hvis dere ikke blir enige når dere skiller lag.

Hendelsesforløpet – hva som ble sagt og gjort og tenkt og avtalt og skrevet før og etter at uenigheten oppsto – må man naturligvis ha oversikt over for å kunne løse en tvist. Kimen til konflikten ligger ofte her. Partene er uenige om

hva som har skjedd og hva som burde vært gjort, om hvem som sa hva, når det ble sagt og hvorfor. For å kunne løse en konflikt, må både dommere og advokater ha oversikt over hendelsesforløpet, eller «faktum» som det kalles i fagmiljøet, fordi ordet er kort og dekker alle typer hendelser.

Oversikt over faktum er viktig for å forstå hvilke rettsregler som skal styre resultatet. Dessuten er det viktig for å vite hvor man skal lete etter løsninger som partene kanskje kan være fornøyd med. Veldig mange konflikter lar seg løse når man får oversikt over faktum. Oversikten hjelper ofte partene til å sortere ut hva de egentlig er uenige

Konflikter oppstår bare mellom parter som har en relasjon.

om, og at det ofte er mange ting de er enige om. Om man finner ut at avstanden ikke er like stor som man trodde, blir det gjerne lettere for partene å strekke seg litt for å komme frem til en minnelig løsning.

Fun fact: Hver eneste dag styres livet ditt av en eldgammel lov, Kong Christian Den Femtis Norske Lov fra 1687. Der bestemmes det at hvis du har lovet noe, så har du inngått en avtale. Og har du inngått avtalen frivillig, må du holde den.

Avtalene hjelper oss med å regulere den samhandlingen som er nødvendig når vi deler på oppgavene i samfunnet. Rettslig sett inngår jeg en avtale med butikken så jeg kan få melk uten å holde kuer selv. Og jeg har avtalt med teleoperatøren at jeg får bruke teknologien de har utviklet, mot å betale noen kroner; så jeg kan finne informasjon på nettet. Disse avtalene forebygger konflikt, og er så effektive at vi sjelden tenker over at de er sentrale i hverdagen vår.

Selvølgelig blir det ofte uenighet knyttet til avtaler, fordi den ene parten mener at den andre ikke har holdt det som ble lovet. Men avtaler er også et viktig verktøy når vi skal løse konflikter. Hvis entreprenøren og byggherren

er uenige om hvorvidt jobben er gjort riktig, kan de naturligvis be domstolene om å treffe en avgjørelse. Samtidig er det slik at når man forbereder en rettsak, presenterer begge partene hendelsesforløpet slik de oppfatter det, og de presenterer de rettsreglene de mener skal være bestemmende for resultatet i saken. Disse presentasjonene hjelper ofte partene til å forstå situasjonen bedre, og det blir lettere å se mulige mellomløsninger. Finner man en mellomløsning som begge partene synes er god nok, selv om de ikke får det helt slik de ønsket seg på alle punkter, kan man løse saken gjennom en avtale istedenfor å få domstolens avgjørelse. Fordelen med en avtale er dessuten at partene kan ta inn momenter som domstolene ikke har anledning til å mene noe om.

Det er mye informasjon som skal utveksles for å få løst en konflikt. Kommunikasjon er derfor et viktig verktøy for advokatene. Ikke bare er det mye informasjon som skal formidles, det har også stor betydning hvordan formidlingen skjer. Konflikter oppstår bare mellom parter som har en eller annen form for relasjon – forretningspartnere, familiemedlemmer, kjærester. Som regel er det også mye følelser involvert – det gjelder

også mellom forretningsforbindelser. Når man ser ulikt på ting, blir det lett til at folk blir sure fordi de ikke får det som de vil og fordi den andre ikke er enig med dem. De blir sinte fordi konflikten forstyrrer hverdagen og arbeidet, og de legger skylden på den andre parten. Familiemedlemmer og kjærester har som regel kranglet om andre ting tidligere, og har med seg bitre følelser fra tidligere konflikter. Når disse følelsene får stor plass i det som formidles, utløser de følelser hos den andre parten som hindrer vedkommende i å høre etter hva som egentlig blir sagt, og å forstå det som er skrevet.

Ett av advokatens viktigste bidrag for å løse en konflikt, er derfor å være et nøytralt mellomledd. En god og riktig løsning forutsetter ofte at faktum blir presentert og lest på en mer nøytral måte enn det partene klarer selv. Advokaten skal dessuten kjenne de rettsreglene som domstolen vil basere sin avgjørelse på, og kan derfor vurdere momentene som taler for og mot at klienten får medhold.

En god advokat må dessuten være en dyktig pedagog. Klarer man å presentere både faktum og rettsregler på en oversiktlig måte, blir det lettere for både partene og dommeren å

forstå både hendelsesforløpet og rettsreglene. Advokaten har dessuten bedre forutsetninger for å presentere saken uten ordene, blikkene og tonefallet som gjør motparten forbannet.

Prosessen i domstolene har dessuten lært advokatene et nyttig triks: I en rettsak blir partene tvunget til å høre på hverandre. Når vi krangler, har vi lett for å være mer opptatt av hva vi selv skal si, enn å høre på den andre. I domstolene, og i møter hvor advokatene deltar, får begge parter snakke. Du får fortelle alt du mener er viktig, du får fullføre resonnementene dine, og du får snakke til du har sagt det du har på hjertet. Advokatene og dommeren stiller spørsmål, ikke for å sette deg fast, men fordi de vil forstå. Og den andre parten må høre på, uten å avbryte. Når både du og motparten blir tvunget til å tie stille, hører dere ofte etter; og får med dere det den andre vil formidle. Det blir lettere å forstå, og selv om du ikke er helt enig, kan det bli lettere å finne en løsning som begge opplever som god nok, slik at dere kan inngå en avtale. Og finnes det ingen mellomløsning, er det i hvert fall enklere å forstå dommerens konklusjon.

Det er derfor du skal bruke advokat.

Malén Stølen er senioradvokat i Projure Advokatfirma AS i Stavanger. Hun bistår klienter med selskapsrettslige og kontraktsrettslige problemstillinger. Bistanden omfatter både rådgivning og forhandlinger, samt prosedyreoppdrag. Hun arbeider særlig med problemstillinger knyttet til selskapsrett, leieavtaler, transaksjoner og gjennomføring av due diligence.

Karoline Tveit er advokatfullmektig i Projure Advokatfirma AS. Hun bistår i oppdrag for arbeidsgiver og arbeidstaker med problemstillinger knyttet til deres rettigheter og plikter i arbeidsforholdet. Hun bistår også privat- og næringslivsklienter i oppdrag knyttet til avtaler mellom entreprenører og forbrukere.

Om muntlighet og kontradiksjon i tvistesaker

Av senioradvokat Malén Stølen og advokatfullmektig Karoline Tveit
malen.stolen@projure.no og karoline.tveit@projure.no

I. INNLEDNING

For de aller fleste er det å møte i retten som part eller vitne noe som skjer svært få ganger i løpet av livet.

Domstolenes oppgave er å løse tvister. For å kunne være et effektivt middel for tvisteløsning er domstolene avhengig av tillit fra befolkningen. Tillit fra befolkningen skapes gjennom rettferdige rettsprosesser hvor enhver har mulighet til å fremlegge sin sak.

Norge er forpliktet både nasjonalt og internasjonalt etter artikkel 6 i Den europeiske

menneskerettskonvensjon (EMK) til å sørge for en rettferdig rettergang for befolkningen. Dette er bakgrunnen for at det finnes et sett grunnleggende prinsipper for domstolenes behandling av tvister.

Tvisteloven gir regler for å sikre at en rettsprosess blir rettferdig. I tvistelovens formålsbestemmelse (§ 1-1) første ledd er formålet med loven beskrevet å være å

«legge til rette for en rettferdig, forsvarlig, rask, effektiv og tillitskapende behandling av rettsvister gjennom offentlig rettergang for uavhengige og

Dersom muntlighetsprinsippet blir tilsidesatt, vil det kunne utgjøre en saksbehandlingsfeil.

Følgene av en saksbehandlingsfeil er at den påankede avgjørelsen oppheves.

upartiske domstoler. Loven skal ivareta den enkeltes behov for å få håndhevet sine rettigheter og løst sine tvister og samfunnets behov for å få respektert og avklart rettsreglene.»

I denne artikkelen er det særlig to av disse prinsippene som er tema, nemlig prinsippet om *muntlig behandling* og *kontradiksjonsprinsippet*.

Det er i formålsbestemmelsens andre ledd listet opp en del punkter som skal gjøre at formålet i første ledd oppnås. Blant punktene som er listet opp, finner vi:

- partene få argumentere for sin sak og føre bevis,
- partene få innsyn i og mulighet for å imøtegå motpartens argumentasjon og bevis,
- partene på ett trinn av saken kunne redegjøre muntlig for den og føre sine bevis umiddelbart for retten

Prinsippene om muntlighet og kontradiksjon gjør seg gjeldende uavhengig av hva slags sak det dreier seg om, både på strafferettens og sivilrettens område. Denne artikkelen vil først og fremst omhandle disse prinsippene i sivilrettslige tvister.

Muntlighetsprinsippet innebærer at partenes anførsler skal fremføres muntlig foran den dømmende rett.

2. MUNTlighETSPRINSIPPET

2.1 Muntlighetsprinsippet i tvisteloven

Det følger av tvistelovens § 9-14 (1) at «[h]ovedforhandlingen er muntlig og bevisføringen umiddelbar». Bestemmelsen fastslår både muntlighetsprinsippet og det såkalte bevisumiddelbarhetsprinsippet. Det er nær sammenheng mellom disse prinsippene. Det er videre en hovedregel at realitetsavgjørelser, det vil si avgjørelser om selve tvistetemaet, skjer på bakgrunn av hovedforhandling. I enkelte unntakstilfeller er det mulig å få helt eller delvis skriftlig behandling, men vi går ikke videre inn på dette her.

Muntlighetsprinsippet innebærer at partenes anførsler skal fremføres muntlig foran den dømmende rett. Hver av partene skal muntlig få legge frem sitt syn på saken foran retten, og det er dette som skal danne grunnlaget for avgjørelsen av tvistetemaet.

2.2 Umiddelbar bevisførsel

Som allerede pekt på, er det en sterk sammenheng mellom muntlighetsprinsippet og prinsippet om bevisumiddelbarhet. Avgjørelsen fra retten skal bygge på det som er kommet frem under hovedforhandling. Skriftlige bevis skal leses opp i retten.

I en alminnelig tvistesak vil partene eller deres prosessfullmektiger gjennomgå de relevante skriftlige bevisene i saken som en del av innledningsforedraget. I henhold til tvisteloven skal de skriftlige bevisene som ikke blir

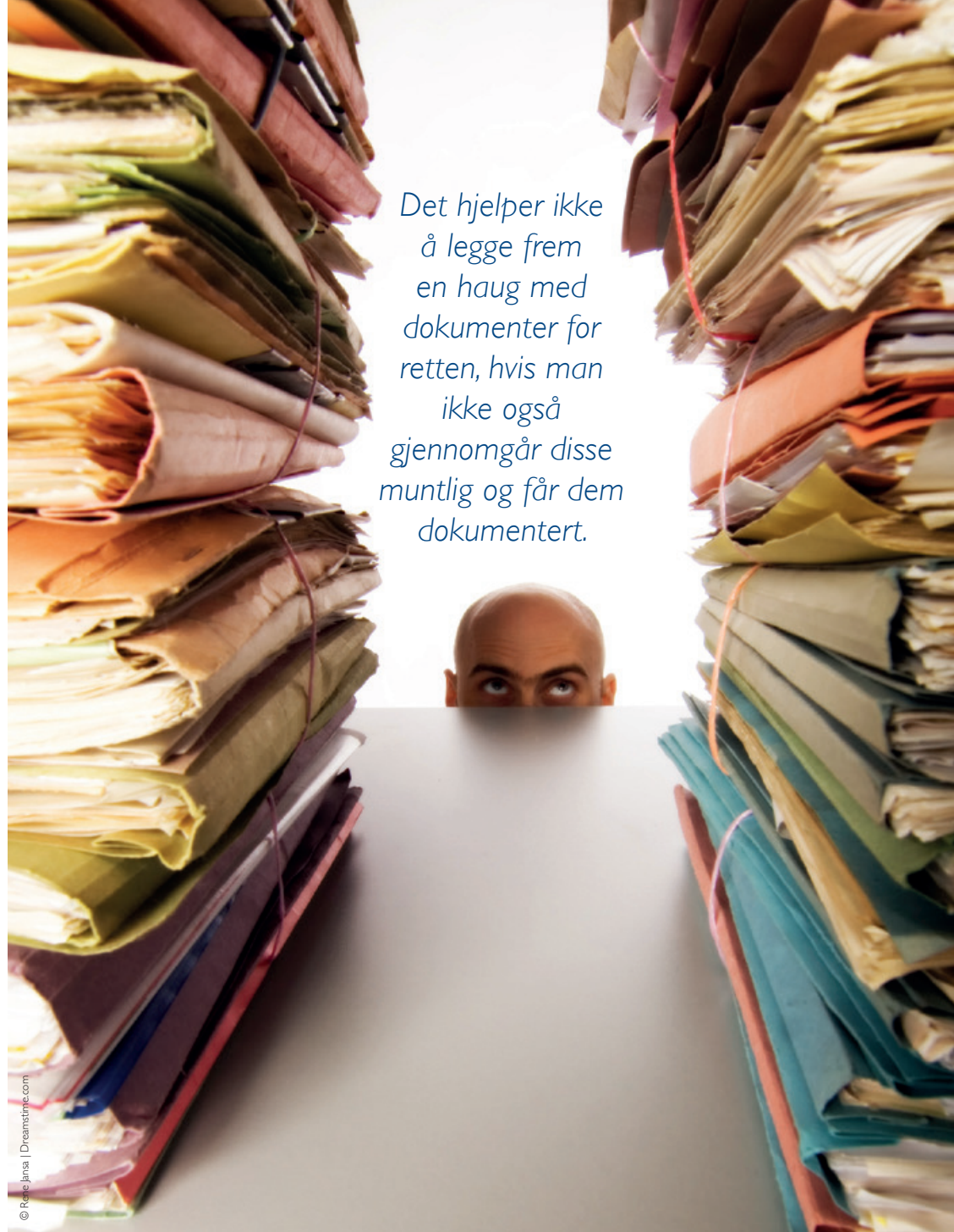
dokumentert under hovedforhandling, ikke inngå som en del av grunnlaget for rettens avgjørelse. Det hjelper med andre ord ikke å legge frem en haug med dokumenter for retten, hvis man ikke også gjennomgår disse muntlig og får dem dokumentert. Gjennomgangen av det enkelte dokumentbevis skal vise retten og motparten hva man mener er av betydning i dokumentet.

Andre såkalte realbevis, som gjenstander eller fast eiendom, føres ved at retten selv undersøker dem. Hovedregelen er med andre ord at bevisundersøkelsen skal foretas umiddelbart for retten. Alternativt kan retten også velge å la noen andre undersøke bevisene for seg, ved bevisopptak etter tvistelovens kapittel 27. Dette vil typisk besluttes hvis bevisopptak gir en sikrere fremstilling av beviset, hvis det er en nærliggende fare for at beviset senere ikke vil la seg føre for retten, eller hvis direkte bevisføring innebærer uforholdsmessige kostnader.

Et eksempel fra Høyesteretts ankeutvalg er HR-2016-1534-U. Saken gjaldt bevisopptak til avhør av et 83 år gammelt vitne, da vitnets alder innebar en risiko for at beviset senere ikke ville la seg føre for retten. Ankeutvalget sluttet seg til lagmannsrettens begrunnelse for sin avgjørelse:

«Lagmannsretten kan ikke se at vitnets alder i seg selv innebærer en risiko som kan begrunne bevisopptak. Det er ikke opplyst noe om sviktende helse eller andre forhold som gir grunnlag for en annen vurdering.»

Det hjelper ikke å legge frem en haug med dokumenter for retten, hvis man ikke også gjennomgår disse muntlig og får dem dokumentert.

Kontradiksjonsprinsippet innebærer at en part skal ha mulighet til å imøtegå de påstander og anførsler som kommer fra motparten i saken.

Det kan utledes av dommen at hvis sykdom tilsier en risiko for at beviset ikke senere kan føres for retten, vil retten kunne beslutte bevisopptak etter tvisteloven.

2.3 Bruk av skriftlige forklaringer

En side av muntlighetsprinsippet er at vitner og parter skal forklare seg direkte for retten. I utgangspunktet er det ikke adgang til å føre skriftlige forklaringer som bevis. At skriftlige erklæringer som er avgitt i saken, i utgangspunktet ikke kan fremlegges, med mindre nærmere bestemte vilkår er oppfylt, fremgår i tvisteloven. Et skriftlig bevis kan fremlegges dersom partene er enige om det, eller dersom det er mulig å avhøre den som har avgitt den skriftlige forklaringen. Vilkårene for å fremlegge skriftlige forklaringer er enten at partene er enige, eller hvis det gis adgang til å avhøre den som har gitt forklaringen, ved vitneforklaring i retten. Dette har også sammenheng med at

partenes rett til kontradiksjon skal ivaretas, som vi skal komme nærmere inn på under punkt 3.

Et eksempel fra praksis er Høyesteretts ankeutvalgs avgjørelse i Rt. 2010 s. 804, hvor den ene av partene ønsket å fremlegge en uttalelse fra en seksjonssjef og en seniorrådgiver i Luftfartstilsynet.

Det ble argumentert med «at Luftfartstilsynets uttalelse utelukkende inneholder vitterlige kjensgjøringer knyttet til ulykkesstatistikk og støynivå ved helikoptertransport», og at uttalelsen derfor måtte kunne fremlegges som bevis.

Ankeutvalget mente derimot at uttalelsen måtte «anses som en skriftlig forklaring i saken som bare kan legges frem dersom partene er enige om dette, eller det gis adgang til å avhøre den som har avgitt forklaringen».

Siden det ikke var enighet om fremleggelse, og det heller ikke var krevd bevisopptak, kunne uttalelsen ikke fremlegges.

2.4 Tilsidesettelse av muntlighetsprinsippet

Hvis muntlighetsprinsippet blir tilsidesatt, vil det kunne utgjøre en saksbehandlingsfeil. Det utgjør en saksbehandlingsfeil hvis det foreligger en rimelig mulighet for at feilen kan ha hatt betydning for utfallet i saken. For eksempel hvis retten aksepterer en samlet fremleggelse av dokumentbevis, det vil si kommer til at bevisene samlet anses dokumentert uten at disse faktisk er muntlig gjennomgått, er det en saksbehandlingsfeil som kan føre til at rettens avgjørelse blir opphevet.

Følgene av en saksbehandlingsfeil er at den påankede avgjørelsen oppheves. Hvis opphevelsesgrunnen tillater det, kan lagmannsretten bestemme at saken skal behandles videre ved en annen domstol. Gir ikke opphevelsesgrunnen adgang til fortsatt behandling, må saken avvises.

3 KONTRADIKSJONSPRINSIPPET

3.1 Innhold

Kontradiksjonsprinsippet innebærer at en part skal ha mulighet til å imøtegå de påstander og anførsler som kommer fra motparten i saken. Et viktig utslag av kontradiksjonsprinsippet finner vi i tvistelovens § 11-1 (1) første punktum, som slår fast at retten ikke kan «bygge avgjørelsen på et faktisk grunnlag partene ikke har hatt foranledning til å uttale seg om».

Kravet til kontradiksjon gjelder både for materielle og prosessuelle avgjørelser. Det betyr at man som part har rett til å uttale seg også før det tas avgjørelser som har betydning for selve rettsprosessen, i tillegg til avgjørelsene knyttet til selve tvistetemaet.

Hvis retten ønsker å bygge avgjørelsen på et faktisk grunnlag som partene ikke har hatt foranledning til å uttale seg om, må retten gi partene anledning til å uttale seg.

Krav om kontradiksjon gjelder i utgangspunktet kun de faktiske forhold. Retten har et selvstendig ansvar for rettsreglene, og er ikke bundet til en rettsanvendelse som partene er gitt anledning til å uttale seg om. Ofte vil retten imidlertid likevel legge til rette for at partene får uttalt seg hvis den vurderer å bygge på en annen rettsanvendelse enn det som er påberopt. For å sikre kontradiksjon om de faktiske forhold kan det også være nødvendig at partene uttaler seg om den rettsanvendelsen som retten mener det kan være aktuelt å bygge på. Partene skal også få mulighet til å uttale seg om den rettslige argumentasjonen til motparten.

3.2 Kontradiksjon i sakens ulike stadier

Prinsippet om kontradiksjon gjennomsyrrer på mange måter hele domstolprosessen. Den rettslige prosessen innledes ved at den saksøkte får imøtegå saksøkers anførsler i *tilsvaret*. Frem til hovedforhandling har partene adgang til å imøtegå eventuelle prosesskrift som måtte komme fra motparten i egne prosesskrift.

Hvis det skal tas prosessuelle avgjørelser under saksforberedelsen, forutsetter det at partene har hatt anledning til å uttale seg før spørsmålet avgjøres.

Kontradiksjonsprinsippet har også en sentral plass under hovedforhandlingen. Etter at hver av partene har avgitt sin egen forklaring for retten, har motparten adgang til å stille de spørsmålene man ønsker. Det samme gjelder vitner. Når den part som har påberopt seg vitnet, er ferdig med å stille vitnet spørsmål, er det motparten sin tur. Slik sikrer man at begge parter får adgang til å stille kritiske spørsmål eller få belyst det man mener er av betydning under parts- og vitneforklaringene. Hvis man er representert ved advokat eller annen prosessfullmektig, er det denne som stiller spørsmålene.

Etter prosedyrene fra sakens parter er det anledning til å komme med tilleggsbemerkninger i form av replikk og duplikk, hvis det er noe man har behov for å kommentere av det som er blitt sagt under prosedyren. Saksøkers advokat fremsetter en tilleggsbemerkning (replikk) til

saksøktes prosedyre, mens saksøktes advokat kommer med en tilleggsbemerkning (duplikk) til saksøkers replikk.

3.3 Brudd på kontradiksjonsprinsippet

Kontradiksjonsprinsippet er et helt grunnleggende prinsipp for den rettslige prosessen, og brudd på dette prinsippet anses som alvorlig. Høyesterett har i flere dommer uttalt at terskelen er lav for at brudd på kontradiksjonsprinsippet antas å ha hatt betydning for utfallet i saken. Det gjelder en presumsjon for at saksbehandlingsfeilen har hatt betydning.

En nylig avsagt dom fra Høyesteretts ankeutvalg (HR-2019-2000-U) illustrerer dette. I avsnitt 16 uttaler ankeutvalget:

«Etter tvisteloven § 30-3, jf. § 29-21 første ledd skal feil ved saksbehandlingen tillegges virkning «hvis det er nærliggende at feilen kan ha hatt betydning for den avgjørelsen som er anket». Det kontradiktoriske prinsipp er grunnleggende, og et brudd på dette prinsippet er en alvorlig saksbehandlingsfeil. Etter sikker praksis fra Høyesterett

skal det derfor svært lite til før det blir opphevelse – det gjelder i realiteten en presumsjon for at feilen kan ha hatt betydning.»

Med andre ord vil brudd på kontradiksjonsprinsippet ofte innebære at avgjørelsen blir opphevet.

Som vi så over, er det etter loven adgang til å gjøre unntak fra muntlighetsprinsippet i flere sammenhenger. Det er derimot liten adgang til å gjøre unntak fra kontradiksjonsprinsippet. Dette er viktig for partenes tillit til prosessen.

4 AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Det kan være overveldende å skulle møte som part i en retts sak, og særlig hvis det er første gang. Da er det greit å kjenne til at du som part har visse grunnleggende rettigheter. Kjennskap til disse kan også fortelle en del om hvordan den rettslige prosessen foregår:

Advokaten som er din prosessfullmektige i saken, vil sørge for at disse grunnleggende prinsippene ivaretas gjennom hele prosessen.

Advokaten som er din prosessfullmektige i saken, vil sørge for at disse grunnleggende prinsippene ivaretas gjennom hele prosessen.

Sakskostnader i ekspropriasjonssaker og ekspropriasjonsskjønn

Av advokatfullmektig Håkon Steimler
hsteimler@eurojuris.no

Ved gjennomføringen av et skjønn skal eksproprianten erstatte ekspropriatens «nødvendige utgiften» i skjønnsaken. I motsetning til i ordinære tvistesaker for domstolene gjelder dette som utgangspunkt uavhengig av sakens utfall.

I. INNLEDNING

Med ekspropriasjon menes tvungen avståelse av eiendom eller rettigheter i fast eiendom. I mange tilfeller har samfunnet behov for å gjennomføre offentlige eller private utbyggingstiltak, for eksempel ved utbygging av vei, jernbane eller skoler. Dersom tiltaket utvilsomt er mer til fordel for allmennheten enn det er til ulempe for grunneieren, vil det kunne treffes vedtak om ekspropriasjon. Den som eksproprierer noe kalles ekspropriant, og den det eksproprieres fra kalles ekspropriat.

Dersom man som grunneier blir tvunget til

å avstå grunn til eksproprianten, har man etter Grunnloven krav på «full erstatning». Begrepet fastslår et sentralt grunnprinsipp, men gir i seg selv ingen veiledning til hva som er riktig erstatning for den grunnen man som ekspropriat må avstå. Ofte er eksproprianten og ekspropriaten uenige om hvilken erstatning som skal ytes. Da må man gå til domstolene for å få en avgjørelse. En slik rettsprosess kalles et skjønn eller et ekspropriasjonsskjønn.

Et utslag av prinsippet om at eksproprianten skal ha «full erstatning», fremgår av skjønnsprosessloven § 54 første ledd:

Håkon Steimler er advokatfullmektig i Svensson Nøkleby i Drammen. Foreløpig jobber han mest med saker innen fast eiendom, både for privatpersoner og bedrifter.

Teknisk bistand bidrar ofte til å klargjøre og underbygge hvilken erstatning ekspropriaten har krav på.

© Syda Productions | Dreamstime.com

«Saksøkeren skal erstatte saksøkte nødvendige utgifter i anledning av skjønnsaken.»

Ved gjennomføringen av et skjønn skal altså saksøkeren, eksproprianten, erstatte den saksøkte ekspropriatens «nødvendige utgifter» i skjønns-saken. I motsetning til i ordinære tvistesaker for domstolene gjelder dette som utgangspunkt uavhengig av sakens utfall.

2. SAKSKOSTNADER I EKSPROPRIASJONS-SAKEN

I tillegg til å ha krav på dekning for saks-kostnader

for utmåling av erstatning i et skjønn, har ekspro-priaten rett til dekning av «nødvendige kostnader» i forbindelse med selve ekspropriasjonssaken. Ekspropriasjonssaken er den saken som avgjør om eksproprianten har rett til å ekspropriere.

Det er utgiftene «i saken» som dekkes. Dette innebærer en begrensning i hvilke kostnader som omfattes. Ekspropriasjonssaken starter ved at ekspropriasjonssøknaden fremsettes av eksproprianten. Kostnadsansvaret gjelder også i en eventuell klagesak, med unntak for de tilfeller der ekspropriaten har klaget uten god grunn.

3. BEGRENSNINGEN «NØDVENDIGE UTGIFTER»

Både etter skjønnsprosessloven og oreigningslova begrenses ekspropriatens kostnadsansvar til «nødvendige utgiften». Begrensningen omtales ofte som «nødvendighetskriteriet», og den innebærer at ekspropriaten til enhver tid må vurdere nødvendigheten av kostnadene som pådras, også om det ville vært mulig å oppnå samme resultat for en rimeligere penge.

I tvisteloven § 20-2 finner vi en tilsvarende begrensning til «nødvendige kostnader». I vurderingen av om kostnadene har vært nødvendige, skal det legges vekt på om det har vært rimelig å pådra kostnadene, ut fra betydningen av saken.

Forarbeidene belyser dette nærmere, og påpeker at det er avgjørende at partenes interesser i saken skal være ivaretatt på en god og forsvarlig måte.

Denne presiseringen må gjelde tilsvarende for nødvendighetskriteriet i ekspropriasjonssaker.

4. JURIDISK OG TEKNISK BISTAND

Ekspropriatens nødvendige utgifter i saken knytter seg ofte til juridisk bistand, normalt fra advokat. De kan imidlertid ofte også ha behov for teknisk bistand i saken, for eksempel ved å få en verddivurdering av eiendommen, eller ved å få vurdert hvilket utnyttingspotensiale den resterende eiendommen har etter ekspropriasjonservervet. Også slike utgifter dekkes i den grad de er nødvendige, noe de ofte vil være.

Teknisk bistand bidrar ofte til å klargjøre og underbygge hvilken erstatning ekspropriaten har krav på. I mange tilfeller vil også dialog mellom sakkyndige på henholdsvis ekspropriant- og ekspropriatsiden sørge for å avgrense saken til de spørsmål partene trenger domstolens hjelp

til å vurdere. Det er derfor ikke slik at teknisk bistand er unødvendig fordi skjønnsretten har fagkyndige skjønnsmenn.

5. SAMME BISTAND

Et særlig praktisk utslag av nødvendighetskriteriet er at eksproprianten normalt kan kreve at flere ekspropriater engasjerer den samme juridiske og tekniske bistanden så langt dette er praktisk mulig.

Dette følger av skjønnsprosessloven, og om det ikke kommer frem av oreigningsloven direkte, er det sikker rett at det samme prinsippet gjelder for saks-kostnader i ekspropriasjonssaken.

At ekspropriatene må benytte samme juridiske bistand, vil normalt lette arbeidet til eksproprianten ved at de kan forholde seg til én advokat som kontaktperson for alle ekspropriatene. Dessuten vil advokaten i mange tilfeller kunne organisere befaringer på flere eiendommer samtidig, og gjenbruke deler av de samme utredningene og redegjørelsene i saken for flere klienter. Det samme må gjelde for den tekniske bistanden. I mange tilfeller er det også advokaten som organiserer innhenting av teknisk bistand, og slik sikrer at det ikke påløper unødvendige kostnader i saken.

6. OMFANGET AV ADVOKATKOSTNADER

Advokaten vil underveis i prosessen hele tiden måtte ta stilling til om den tid og de ressurser han/hun bruker for den enkelte ekspropriat er nødvendig. Klienten har krav på en faglig god vurdering av sin sak, og som ellers taler advokaten sin klients sak. Som utgangspunkt må derfor også advokaten kunne anføre og argumentere for grunnlag som i utgangspunktet kan være vanskelig å vinne frem med. Dette gjelder likevel ikke uten unntak. I Rt-1997-1245 («Dokka natur-reservat») fremgår det at tilleggsutgifter som påløper ved behandling av krav eller grunnlag

som «ut fra en romslig vurdering» ikke hadde rimelig utsikt til å føre frem, ikke vil være nødvendige.

I rettspraksis har det blitt oppstilt en tommelfingerregel for hvilke forberedelser som er nødvendige for et skjønn. Som et utgangspunkt nødvendiggjør én dag i retten i et middels vanskelig skjønn to dager til forberedelse. I RG-1995-583 aksepterte lagmannsretten 2 ½ dag forberedende arbeid for hver rettsdag. Dette ble begrunnet med at overskjønnet var «omfattende og [hadde] reist til dels krevende spørsmål knyttet til de spesielle produksjonsforhold på saksøktes eiendom».

Tommelfingerregelen kan naturligvis ikke legges til grunn ukritisk. Retten må i hver enkelt sak gjøre en selvstendig vurdering av advokatens arbeid og den medgåtte tiden, sett opp mot den timesats som er benyttet.

7. HVEM AVGJØR OM KOSTNADENE ER «NØDVENDIGE»?

Avgjørelse om hva som er nødvendige saks-kostnader i en ekspropriasjonssak, vurderes av den aktuelle skjønnsstyresmakten.

Der det gjennomføres et skjønn for å utmåle ekspropriantens erstatning, er det skjønnsretten som vurderer hva som er nødvendige utgifter, både i ekspropriasjonssaken og i skjønnsaken. Dersom det ikke holdes et skjønn, treffes avgjørelsen av hvilke utgifter som var nødvendige i ekspropriasjonssaken av «Kongen», som i realiteten vil si justisdepartementet.

8. OVERSKJØNN

I ordinære tvistesaker for domstolene har partene mulighet til å anke en avgjørelse fra tingretten inn for lagmannsretten for overprøving. Dette gjelder også skjønn fra tingretten, ved at det begjæres overskjønn. I et overskjønn for

lagmannsretten gjelder det andre regler for saks-kostnader, og ekspropriater som begjærer overskjønn, risikerer i noen tilfeller å måtte bære egne saks-kostnader for behandlingen i overskjønnet. Det vil være tilfellet dersom ekspropriaten ikke oppnår en bedre avgjørelse enn ved underskjønnet, og underskjønnet ikke lider av feil eller er så tvilsomt at ekspropriaten hadde rimelig grunn til å begjære overskjønn.

Ekspropriater som begjærer overskjønn, risikerer også i noen få tilfeller å måtte erstatte ekspropriantens omkostninger ved overskjønnet. Det gjelder kun dersom det var «åpenbart urimelig» av ekspropriaten å begjære overskjønn. Bestemmelsen har derfor et snevert anvendelsesområde, og det skal mye til før ekspropriaten ilegges et erstatningsansvar for ekspropriantens saks-kostnader.

Ved begjæring om overskjønn fra eksproprianten, gjelder hovedregelen om at ekspropriaten skal få erstattet sine omkostninger uavhengig av utfallet i overskjønnet. Dersom begge parter har begjært overskjønn, gjelder ekspropriantens mulige ansvar for egne saks-kostnader og/eller saks-kostnader for eksproprianten bare for den del av overskjønnet som er begjært av eksproprianten.

Dersom eksproprianten anker overskjønnet inn til Høyesterett, må han dekke nødvendige utgifter for eksproprianten. Dersom det er ekspropriaten som anker overskjønnet inn for Høyesterett, får han på samme måte dekket sine omkostninger etter dersom han helt eller i det vesentligste får medhold. Vinner eksproprianten i en sak som er anket av ekspropriaten fullt ut eller i det vesentligste, har eksproprianten krav på sine kostnader dekket.

9. SAKSKOSTNADER I FORHANDLINGER

Dersom partene er enige om at eksproprianten har rett til å ekspropriere, vil det ofte være både

Ved begjæring om overskjønn fra eksproprianten, gjelder hovedregelen om at ekspropriaten skal få erstattet sine omkostninger uavhengig av utfallet i overskjønnet.

mulig og hensiktsmessig å inngå avtale om hvilken erstatning ekspropriaten skal få. Å inngå en avtale kan være hensiktsmessig for begge parter. For ekspropriantens del kan avtalen inneholde andre fordeler og former for vederlag enn kroner og øre. Eksempelvis kan det avtales et makeskifte, og partene kan bli enige om at eksproprianten kjøper hele eiendommen, fremfor å ekspropriere bare deler av den.

Dessuten kan eksproprianten i forbindelse med tiltaket som skal gjøres, anlegge noe som ekspropriaten ellers ville ha gjort selv. Eksempelvis kan eksproprianten, som en del av et vederlag

for ekspropriasjon av en del av en eiendom til veiformål, også asfaltere innkjørselen til eksproprianten.

For eksproprianten vil en avtale ha den fordel at han slipper å dekke ekspropriantens omkostninger i en ekspropriasjonssak eller i et skjønn. Nettopp derfor vil ofte eksproprianten være villig til å dekke advokatbistand i en forhandlingsprosess. En advokat kan råde eksproprianten til å inngå en avtale og kan med sin kompetanse se muligheter til løsninger ekspropriaten selv ikke ser. Dersom eksproprianten ønsker å forhandle om en avtale, bør advokaten snarest mulig ta

opp spørsmålet om eksproprianten dekker saks-kostnadene i forhandlingsprosessen.

10. SAKSKOSTNADER I PLANPROSESSEN

Ofte er grunnlaget for et ekspropriasjonsvedtak en vedtatt regulering av det aktuelle området. Etter plan- og bygningsloven § 16-2 kan kommunestyret foreta ekspropriasjon til gjennomføring av en reguleringsplan. Dersom området er regulert til utbygging av en skole, vil normalt kommunen kunne ekspropriere området

i medhold av reguleringsplanen. Grunneiers mulighet til å unngå et ekspropriasjonsvedtak vil i disse tilfellene normalt være å motsette seg vedtakelse av reguleringsplanen ved å inngi merknader til denne. Når først reguleringsplanen er vedtatt, er muligheten til å unngå ekspropriasjon normalt svært snever.

Det er ingen lovbestemmelse som gir grunneierne rett til dekning av advokatkostnader i planprosessen. Dette er derfor utgifter grunneierne

normalt må bære selv. Det kan likevel være fornuftig å kontakte en advokat som har erfaring med å formulere bemerkninger i slike prosesser. Advokaten kan fremheve de poengene som er sentrale, og kan i mange tilfeller også oppdage momenter grunneierne selv ikke har tenkt på. For å redusere egne kostnader, har grunneierne også mulighet til å gå sammen om å engasjere en advokat.

Når reguleringsplanen først er vedtatt, er muligheten til å unngå ekspropriasjon normalt svært snever.

Gruppesøksmål – likhetsvilkåret og individuelle forhold

Benjamin Nordhaug er advokat og partner i Advokatfirmaet Halvorsen & Co. Han jobber primært med fullskala kontraktsrettslig rådgivning, fast eiendoms rettsforhold, samt løpende selskapsrettslig rådgivning til selskaper, styrer og aksjonærer.

Kristiane Fasseland Fahret er advokatfullmektig i Advokatfirmaet Halvorsen & Co. Hun jobber primært med forhold knyttet til konkurs- og insolvensrett, i tillegg til kontraktsrett og fast eiendoms rettsforhold.

«Gruppesøksmål er søksmål som føres av eller mot en gruppe på samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag, og som er godkjent av retten som gruppesøksmål.»

Av advokat/partner Benjamin Nordhaug og advokatfullmektig Kristiane Fasseland Fahret
bn@halvorsenco.no og kff@halvorsenco.no

I. INNLEDNING

Tradisjonelt har rettsprosesser for domstolene i all hovedsak vært begrenset til å gjelde mellom to parter. Tvisteloven inneholder likevel to regelsett som åpner for at en tvist for domstolene kan ha flere saksøkere.

For det første kan tvistelovens regler om subjektiv kumulasjon etter nærmere vilkår medføre at saksøkersiden blir bestående av mer enn én saksøkt. Reglene om subjektiv kumulasjon åpner bl.a. for at et søksmål kan anlegges av flere saksøkere, hvis i) saksøkernes krav hører under norsk domsmyndighet, ii) den aktuelle domstolen er korrekt verneing for ett av kravene, og iii)

kravene kan behandles av retten med samme sammensetning og hovedsakelig etter de samme saksbehandlingsreglene. I tillegg kreves det enten at ingen av partene i saken har innsigelser til felles behandling, eller at det er «*så nær sammenheng mellom kravene at de bør behandles i samme sak*».

For det andre inneholder tvistelovens kapittel 35 et særlig regelsett om gruppesøksmål. Reglene om gruppesøksmål var en nyvinning ved innføringen av tvisteloven. I forarbeidene til tvisteloven fremkommer det at:

«Gruppeprosess er en helt ny prosessform.»

Reglene om gruppesøksmål åpner for at saksøkersiden kan bestå av et ubegrenset antall saksøkere. Dette medfører at kostnadsrisikoen for den enkelte saksøker blir lavere enn om én enkelt saksøker hadde anlagt søksmål alene, eller sammen med et fåtall saksøkere etter reglene om subjektiv kumulasjon. For saksøkte innebærer det en tilsvarende økt kostnadsrisiko for utfallet av saken.

Denne artikkelen søker å belyse enkelte sentrale forhold ved reglene om gruppesøksmål, men tar ikke på noen måte sikte på å være uttømmende.

2. GRUPPESØKSMÅL – DEFINISJON OG BEGRUNNELSE

Reglene om gruppesøksmål er ment å tilpasse prosessregelverket til en samfunnsutvikling hvor inngrep eller andre forhold gjerne rammer flere aktører enn tidligere. I forarbeidene er det som eksempler på denne samfunnsutviklingen henvist særskilt til forbruker- og miljøområdet, men også til diskriminering, farlige produkter, større ulykker og uheldige forretningsmetoder. Lovgiver antok at gruppesøksmål ville være mer egnet

innenfor visse saksområder enn andre, men loven inneholder likevel ingen begrensninger for hvilke saker som kan anlegges som gruppesøksmål.

Innføringen av gruppesøksmål som en særskilt prosessform er også begrunnet i at den enkeltes krav i et gruppesøksmål gjerne kan tenkes å være diffust og fragmentarisk. Denne begrunnelsen kommer særlig på spissen dersom den enkeltes tap er relativt lite, mens ansvar for skadevolder samlet sett er stort som følge av at antallet skadelidte er høyt. I et slikt tilfelle vil den enkeltes tap kanskje ikke være tilstrekkelig stort til at vedkommende vil velge å forfølge kravet rettslig. Dersom den enkelte skadelidte velger ikke å forfølge kravet, vil skadevolder sitte igjen med en potensielt stor (men uberettiget) gevinst. Reglene om gruppesøksmål vil senke terskelen for den enkelte skadelidte til å forfølge slike krav.

Reglene om gruppesøksmål er også begrunnet i samfunns- og prosessøkonomiske forhold. Gruppesøksmålsinstituttet skal sikre god prosessøkonomi ved at kravene kan behandles med lavere omkostninger enn om kravene

Et gruppesøksmål forutsetter at gruppeprosess er den beste behandlingsmåten.

hadde blitt behandlet individuelt. En kollektiv behandling av kravene vil resultere i lavere prosesskostnader for de involverte partene, samt en ønsket samfunnsøkonomisk besparelse ved at domstolene belastes i mindre grad enn om kravene skulle ha blitt behandlet individuelt.

Et gruppesøksmål er definert på følgende måte i tvisteloven:

«Gruppesøksmål er søksmål som føres av eller mot en gruppe på samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag, og som er godkjent av retten som gruppesøksmål.»

Loven åpner altså for at «gruppen» i søksmålet kan være enten saksøker eller saksøkte, forutsatt at vilkårene i tvistelovens § 35-2, jf. § 35-4 er oppfylt. Det avgjørende er at søksmålet gjelder det «samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag», og at retten godkjenner saken som et gruppesøksmål.

3. INNMELDING ELLER UTMELDING?

Tvisteloven inneholder to typer gruppesøksmål, hvor forskjellen ligger i hva som skal til for å bli part i gruppesøksmålet.

Hovedregelen er at gruppesøksmålet kun omfatter de som «er registrert som gruppelem» – et såkalt innmeldingssøksmål. Dette alternativet går ut på at rettssubjekter aktivt må melde seg inn i gruppen dersom de ønsker å være en del av gruppesøksmålet og bli omfattet av realitetsavgjørelsen i saken.

Et kjent eksempel på innmeldingssøksmål er gruppesøksmålet som ble anlagt av ca. 3500 saksøker mot Oslo kommune, og som gjaldt beregningsgrunnlaget for eiendomsskatt.

Det andre alternativet er gruppesøksmål som omfatter flere rettssubjekter uten at disse har

registrert seg – et såkalt utmeldingssøksmål. Utmeldingssøksmål krever at retten bestemmer at alle «som har et krav innenfor rammen for gruppesøksmålet» omfattes av gruppen uten registrering. Retten skal altså definere hvilke rettssubjekter som vil være part i gruppesøksmålet.

De to typene av gruppesøksmål er ment å ivareta ulike sakstyper. Utmeldingssøksmål er reservert for saker hvor to kumulative vilkår er oppfylt. For det første må de enkelte krav gjelde i) «så små verdier eller interesser at et betydelig flertall av dem ikke kan forventes fremmet ved

individuelle søksmål), og ii) kravene må «ikke antas å reise spørsmål som krever individuell behandling».

Selv om hovedalternativet etter loven er innmeldingssøksmål, så blir Norges største gruppesøksmål gjennomført som et utmeldingssøksmål. Denne saken gjelder et krav fra ca. 180 000 fondskunder mot DNB Asset Management AS. Denne saken blir nærmere behandlet nedenfor.

I begge typer av gruppesøksmål kan partene tre ut som gruppelem og med det ikke lenger være part i gruppesøksmålet. Ved utmeldingssøksmål må gruppelemmene aktivt melde uttreden for ikke å være part i gruppesøksmålet.

Både innmelding og uttreden som gruppelem reiser flere rettslige problemstillinger, men disse blir ikke behandlet her.

4. NÅR ER FAKTISK OG RETTSLIG GRUNNLAG DET SAMME ELLER VESENTLIG LIKT?

Likhetsvurderingen må gjøres med hensyn til det kravet eller den forpliktelsen som anføres i søksmålet. Vilkåret innebærer at kravets faktiske og rettslige grunnlag må være det samme eller vesentlig likt.

Det mest sentrale spørsmålet ved denne vurderingen er om, og eventuelt i hvilken grad, individuelle forhold internt i «gruppen» medfører at likhetsvilkåret ikke anses oppfylt. I forarbeidene er det understreket at;

«Det at det er individuelle forhold knyttet til den enkelte part – f.eks. forhold av vesentlig betydning for erstatningsutmålingen – vil i prinsippet ikke behøve å være til hinder for gruppeprosess. Men dess mer fremtredende de individuelle forhold er, dess mer nærliggende vil det være at grunnvilkåret om 'vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag' ikke er oppfylt.»

Individuelle forskjeller hos den enkelte avskjærer således ikke alene for gruppesøksmål, men det må her foretas en konkret vurdering av hvor fremtredende de individuelle forholdene er for den enkelte.

Spørsmålet om individuelle forhold er behandlet av domstolene ved flere anledninger.

Kjennelsen i Rt. 2010 s. 267 gjaldt anke over lagmannsrettens kjennelse om å tillate fremmet et søksmål anlagt av 89 seksjonseiere i et boligsameie mot et byggefirma som følge av feil ved bad. Anken til Høyesterett gjaldt bl.a. en anførsel om at det ikke var tilstrekkelig likhet mellom saksøkerne. Anførselen var begrunnet i at noen av saksøkerne hadde kjøpt sin seksjon direkte fra utbygger, mens andre hadde kjøpt seksjonene i annenhåndsmarkedet. Lagmannsretten konkluderte med at slike individuelle forhold ikke avskar muligheten for gruppesøksmål. Anken til Høyesterett førte ikke frem, og vilkårene for gruppesøksmål ble ansett for å være oppfylt.

I nevnte sak ble det for de av saksøkerne som hadde kjøpt seksjonen i annenhåndsmarkedet, lagt vekt på at også kjøpere i annenhåndsmarkedet, etter nærmere vilkår, kan fremme krav mot tidligere salgsledd i henhold til avhendingsloven. Lagmannsretten vurderte at dette innebar at kravene fra førstehåndskjøpere og annenhåndskjøpere ble fremsatt etter det samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag.

Borgarting lagmannsrett behandlet i kjennelse av 2. juni 2017 spørsmålet om et gruppesøksmål anlagt av ca. 180 000

fondskunder mot DNB Asset Management AS («DNB») skulle godkjennes. Søksmålet gjaldt forvaltningen av tre aksjefond som ble solgt og markedsført som aktivt forvaltet. De saksøkte anførte at fondene var passivt forvaltet, og at de derfor hadde betalt for høye honorarer for forvaltningen av fondene. Samlet beregnet krav i søksmålet var på tidspunktet ca. kr 690 millioner. Ett av spørsmålene som ble behandlet, var om vilkåret «samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag» var oppfylt for saksøkerne.

DNB anførte flere forhold mot at gruppesøksmålet skulle tillates fremmet, blant annet at det gjaldt tre forskjellige fond med forskjeller i prospekter og vedtekter, ulikheter i forvaltningen av de tre fondene, omfanget av informasjon gitt til den enkelte av saksøkerne, den enkeltes risikovilje og grad av forbrukerbeskyttelse, samt ulikheter i anførsler om foreldelse, reklamasjon og passivitet overfor den enkelte av saksøkerne.

Lagmannsretten uttaler helt innledningsvis at «Vurderingen av kravenes likhet må dels bero på grunnlaget som er påberopt og dels på DNBS innvendinger mot grunnlaget». Etter å ha vist til forarbeidene, formulerer lagmannsretten vurderingstemaet som følger:

«Lagmannsretten konstaterer at individuelle forhold knyttet til den enkelte part ikke uten videre utelukker gruppesøksmål. Spørsmålet blir om saken vil domineres av fellestøpsmål.»

Lagmannsretten går deretter nærmere inn på hva kravet fra saksøkerne gjelder. Lagmannsretten ser

da på hva kravet gjaldt, og hvordan søksmålet var anlagt av saksøkerne:

«Det faktum at tjenesten som leveres - forvaltningen av verdipapirfondet - skjer kollektivt, og at investorene kun har en ideell andel i fondet og at fondet selv eier de aktuelle aktiva, er omstendigheter som i sterk grad underbygger at kravene er like. Søksmålet angriper nettopp forvaltningen av porteføljen. Når forvaltningen ikke skjer på individuell basis, reiser søksmålet i utgangspunktet ikke individuelle spørsmål for den enkelte andelseier.

Lagmannsretten forstår søksmålet slik at Forbrukerrådet vil søke å begrunne sitt syn på innholdet i forvaltningsforpliktelsen ut fra vedtekter, prospekt, og nøkkelinformasjon, og ikke ut fra individuell kontakt med de enkelte andelseiere. Forpliktelsens innhold vil dermed i utgangspunktet være uavhengig av den enkelte andelseiers personlige forståelse.»

Ved sin vurdering av likhetsvilkåret fastslo lagmannsretten altså at de tre fondene alle skulle forvaltes kollektivt, og at den enkelte av saksøkerne kun hadde en andel i sine respektive fond. Saksøkernes søksmål var ikke begrunnet i individuelle forhold hos den enkelte, men i hvordan fondene rent faktisk hadde blitt forvaltet sammenholdt med vedtekter, prospekt og nøkkelinformasjon.

Dersom man står overfor en sak med flere mulige saksøkere, bør man allerede innledningsvis vinkle saken slik at de kollektive forholdene blir fremtredende.

Etter en nærmere gjennomgang av anførselene fra DNB Asset Management AS fant lagmannsretten at saken riktignok kunne ha individuelle forskjeller, men konkluderte med at slike forskjeller ikke var i strid med likhetskravet. Lagmannsretten uttaler i denne forbindelse at:

«Den nevnte usikkerhet gjør at det ikke uten videre kan legges til grunn at andelseiernes krav på dette punkt er fullt ut identiske. Lagmannsretten finner likevel at kravene vil ha et grunnlag som er 'vesentlig likt' idet det vil være fellesspørsmål som vil dominere saken. Eventuelle rettslig relevante forskjeller og nyanser i investorerinformasjonen vil uansett kunne håndteres innenfor rammen av gruppesøksmålet, om nødvendig gjennom opprettelse av undergrupper etter tvisteloven § 35-10 annet ledd.»

Lagmannsretten konkluderte med at vilkårene for gruppesøksmål var oppfylt. Anke over lagmannsrettens kjennelse ble ikke tatt til følge.

Etter at Høyesteretts ankeutvalg forkastet anken, har saken blitt behandlet i to instanser. I tingretten ble DNB Asset Management AS frifunnet, men i Borgarting lagmannsretts dom av 8. mai 2019 vant saksøkerne frem. Denne dommen er påanket og ble behandlet av Høyesterett 21. – 28. januar 2020. Det ble avsagt dom i saken 27. februar 2020.

Etter en konkret vurdering av fondsvedtektene og øvrig investorinformasjon la Høyesterett til grunn at fondene ikke hadde vært forvaltet i samsvar med den inngåtte avtalen med andelseierne. Dette innebar at andelseierne ikke fikk den finansielle risikoeksponeringen – og dermed muligheten for meravkastning utover fondenes referanseindeks – som de hadde betalt for. Høyesterett kom til at vilkårene for prisavslag var oppfylt. DNB Asset Management ble idømt erstatning. Erstatningsbeløpet er ikke endelig fastsatt i dommen, men ifølge DNB Asset Management sitt eget regnestykke er det snakk om 348,8 millioner kroner til 180 903 kunder.

Det ovennevnte viser, etter vår vurdering, at om det foreligger «samme eller vesentlig likt» faktisk og rettslig grunnlag, ikke kun har rent juridiske sider, men også en praktisk betydning. Den praktiske betydningen kommer til syne i dette gruppesøksmålet mot DNB Asset Management, hvor saksøkerne i sitt søksmål fokuserte på forhold som gjaldt generelt for fondsforvaltningen, og ikke på individuelle forhold hos den enkelte av saksøkerne. Dersom man står overfor en sak med flere mulige saksøkere, eller saksøkte for den saks skyld, og det vurderes hensiktsmessig med gruppesøksmål, bør man allerede innledningsvis i saken vinkle saken slik at de kollektive forholdene blir fremtredende.

5. GRUPPESØKSMÅL SKAL VÆRE DEN BESTE BEHANDLINGSMÅTEN

I tillegg til likhetsvilkåret behandlet i punkt 4 ovenfor, så forutsetter et gruppesøksmål at «gruppeprosess er den beste behandlingsmåten».

Dette vilkåret legger opp til en helhetsvurdering av sakskomplekset som sådant, og

«Retten må foreta en totalvurdering av hele sakskomplekset og se om gruppeprosess vil gi den mest hensiktsmessig behandling sammenlignet med andre kollektive eller individuelle behandlingsmåter.»

Det må bl.a. vurderes om det foreligger egnede alternativer til gruppesøksmål, herunder forening av krav med grunnlag i reglene om subjektiv kumulasjon, eller ordinært organisasjonssøksmål etter tvisteloven § 1-4.

Begrunnelsen for gruppesøksmål er som nevnt innledningsvis, bl.a. at denne prosessformen i enkelte sakstyper vil være mer økonomiske enn alternativ behandling. I tråd med dette følger det av rettspraksis at kostnads- og tidsspørsmålet har betydning ved vurderingen av om gruppeprosess er den beste behandlingsmåten. Gulatingslagmannsrett har i den forbindelse uttalt følgende i kjennelse av 22. mars 2011 (LG-2011-014894):

«Lagmannsretten kan også i dette spørsmålet i all hovedsak tiltre tingrettens vurdering og konklusjon. Tingretten har i sin vurdering pekt på de hensyn som særlig vil måtte være avgjørende - antall eventuelle individuelle søksmål og de besparelser som derved kan gjøres ved å fremme et gruppesøksmål. Etter lagmannsrettens syn må dette siste både gjelde økonomiske besparelser og dessuten de tidsmessige besparelser i forhold til den tid et større antall individuelle søksmål ville ha medført.»

Det ovennevnte kan etter vår vurdering ikke forstås slik at kravene til tids- og kostnadsmessige besparelser er kumulative. En slik vurdering understøttes også av forarbeidene til tvisteloven, hvor kostnadselementet er tillagt stor vekt, mens tidsmomentet er tillagt mindre vekt.

Omfanget av helhetsvurderingen som må foretas, er godt gjengitt i Borgarting lagmannsretts kjennelse av 1. desember 2009 (RG-2009-1512), hvor lagmannsretten avslutningsvis i sin vurdering uttaler:

«Lagmannsretten kan ikke se at det er sannsynliggjort at et gruppesøksmål i praksis vil være den eneste måten mange av kravshaverne vil kunne forfølge sine krav på i dette tilfellet. Videre er

lagmannsretten i tvil om et gruppesøksmål vil gi mulighet for en forsvarlig behandling av kravene. Som nevnt kan det vanskelig ses bort fra at individuelle forhold vil få betydning ut fra de rettslige grunnlagene som er påberøpt. Det er selvsagt vanskelig å ha en klar formening om omfanget av individuelle trekk på det nåværende tidspunkt, men samlet sett er det lagmannsrettens vurdering at ulempene med å tillate et gruppesøksmål i dette tilfellet vil kunne bli større enn fordelene. Det er på ingen måte gitt at gruppesøksmål vil være god prosessøkonomi her. Det virker i dette tilfellet mest hensiktsmessig å få belyst de faktiske omstendighetene i en eller flere enkeltsaker først, for deretter å vurdere om det kan være grunnlag for å inngå forlik i andre saker.»

Sitatet ovenfor viser at også muligheten for en forsvarlig behandling av kravene vil utgjøre en del av vurderingen. Dette har en side til vurderingen av om kravene er tilstrekkelig like, da for stor ulikhet mellom kravene vil kunne gå på bekostning av en forsvarlig behandling av de enkelte kravene.

Lagmannsretten har i det ovenfor siterte også vektlagt individuelle forskjeller ved vurderingen

av om gruppeprosess er å anse som den beste behandlingsmåten. Dette kan umiddelbart synes noe underlig, all den tid vurderingen av individuelle forskjeller i utgangspunktet faller inn under vurderingen av om kravene har samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag. At lagmannsretten vektla dette også ved vurderingen av om gruppeprosess var den beste behandlingsmåten, er likevel i tråd med forarbeidene til tvisteloven, hvor det bl.a. fremkommer at:

«I tilfeller hvor individuelle forhold står sentralt, vil for øvrig vilkåret etter (c) om gruppeprosess som den mest hensiktsmessige behandlingsform, ofte ikke være oppfylt.»

Det ovenfor siterte fra forarbeidene viser at det ikke går et klart skille mellom vurderingen av likheten mellom kravene, og om gruppeprosess er den beste behandlingsformen.

6. OPPSUMMERING

Til tross for at antallet gruppesøksmål i Norge er betydelig lavere enn ordinære rettsprosesser, bør man likevel ha reglene i mente i det daglige. Reglene om gruppesøksmål kan i utgangspunktet anvendes uavhengig av rettsområde. Mulighetene for gruppesøksmål bør vurderes dersom man blir involvert i en sak hvor en handling eller unnlattelse har påført mange rettssubjekter et krav med det samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag.

Dersom vilkårene for gruppesøksmål er oppfylt, vil et gruppesøksmål i utgangspunktet innebære en billigere og mer tidseffektiv prosess for å ivareta klientens interesse, sammenlignet med å kjøre flere individuelle saker med store likheter.

Mulighetene for gruppesøksmål bør vurderes dersom man blir involvert i en sak hvor en handling eller unnlattelse har påført mange rettssubjekter et krav med det samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag.

Klageadgangen i skattesaker – kampen mot overmakten?

Av senioradvokat Martin Rødland
mr@advtofte.no

Skatteetatens måloppnåelse er knyttet opp mot antall kontroller og antall etterberegninger. Slike måleparametere påvirker hvordan kontrollvirksomheten utøves.

1. INNLEDNING

De som opplever å bli kontrollert av skatteetaten med etterfølgende etterberegning, føler seg ofte overkjørt av forvaltningen. Har skatteetaten monopol på hva som er korrekt faktum og riktig forståelse av regelverket? Hvilke muligheter har skattyter til å påklage vedtakene, og er det mulig å nå frem med en klage? Artikkelen vil kaste lys over klageprosessen i skattesaker, hvor tidkrevende prosessen kan være, samt hvilke økonomiske utfordringer en klageprosess kan medføre.

2. KONTROLLEN

En kontroll fra skatteetaten skal alltid varsles. Varsel gis enten i form av et skriftlig forhåndsvarsel, eller ved at varselet overleveres idet skatteetaten kommer på uanmeldt stedlig kontroll.

Et skriftlig varsel om kontroll opplyser ofte om at skattesubjektet er tilfeldig valgt ut til kontroll. Dette er nesten uten unntak «*pynting på sannheten*». Skatteetaten har de siste årene blitt mer selektive med hensyn til f.eks. hvilke bransjer som utsettes for kontroll, i den hensikt at flest mulige kontroller skal medføre etterberegninger.

Martin Rødland har omfattende erfaring innen rådgivning for næringsdrivende og offentlige virksomheter med særlig vekt på skatte- og merverdiavgiftsrett, samt avtalerett og selskapsrett.

Og la det være klart med en gang: Skatteetaten har et mål om å avdekke feil i alle sine kontroller. Skatteetatens måloppnåelse er knyttet opp mot antall kontroller og antall etterberegninger. Slike måleparametere påvirker hvordan kontrollvirksomheten utøves. Dette er ikke nødvendigvis et problem for rettssikkerheten, men kan være en utfordring for forvaltningens objektive saksbehandling.

Selve kontrollen gjør skattesubjektet til et kontrollobjekt. Kontrollen kan foregå på forskjellige måter, og spenner fra enkle oppgavekontroller til omfattende bokettersyn. Det er ikke uvanlig at kontrollen starter med et møte mellom kontrollørene og kontrollobjektet for å avklare de overordnede rammene for kontrollen. I de fleste tilfeller innhentes den etterspurte informasjonen elektronisk, slik at skatteetaten kan arbeide med kontrollen på sitt eget kontor. I andre tilfeller må det stilles plasser til disposisjon for kontrollørene hos kontrollobjektet.

Kontrollen kan i enkelte tilfeller bli svært langvarig. Dette kan naturligvis bli en betydelig belastning for kontrollobjektet, både fordi det legger beslag på viktige ressurser, f.eks. i en virksomhet med en liten økonomiavdeling, samt at det er knyttet en usikkerhet til hva skatteetaten avdekker. Det kan være greit å være oppmerksom på at skatteetaten ikke legger kontrollobjektets kostnader i kontrollperioden nevneverdig vekt.

Ved avsluttet kontroll utarbeides det normalt en rapport over hvilke feil som er avdekket. I noen tilfeller får kontrollobjektet anledning til å kommentere utkastet til rapport skriftlig, mens det i andre tilfeller avholdes avslutningsmøter der utkastet blir diskutert.

Rapporten danner grunnlag for varsel om etterberegning. Som regel er varselet en henvisning til, eller en gjentakelse av, det som fremkommer i rapporten. I de fleste tilfeller er

det på dette tidspunktet kontrollobjektet søker bistand, og tvisten med skatteetaten på mange måter begynner.

3. KONFLIKTEN

Etter at rapporten er utarbeidet, og varselet er sendt, har skattekontoret gjort seg opp en forståelse av faktum i saken. Det er ikke uvanlig at kontrollobjektet i kontrollfasen har opplevd saksbehandler som imøtekommende og vennlig, men at denne oppfatningen endres drastisk når rapporten kommer. Skattekontorets jakt på feil medfører i for stor grad at uttalelser, gjerne muntlige, tas i det som oppleves som verste mening, og deretter tillegges stor vekt. Dersom kontrollobjektet på et senere tidspunkt forsøker å korrigere utsagnet, blir dette i altfor mange saker avfeid.

I Norge er skattemoralen og tiltroen til skatteetaten høy. De fleste har derfor stor respekt for kontrollørene de møter. Kontrollobjektet er i tillegg av den tro at kontrollen er tilfeldig, og at kontrolløren ikke har noen baktanker med spørsmålene som stilles. Det oppstår da fare for å gi ufullstendige eller unyanserte beskrivelser av faktum. Det samme skjer dersom skattekontoret stiller ledende eller mangelfulle spørsmål, eventuelt spørsmål til personer om saker som ligger utenfor deres ansvarsområde. Ved skattekontorets innhenting av muntlige uttalelser kan det også være uklart om informasjonen blir forstått riktig av saksbehandler.

Det er med andre ord mange grunner til å stille spørsmål ved om informasjonsinnhenting er god nok, og i for mange saker blir et feilaktig faktum tillagt vekt.

Det er videre ikke uvanlig med uenighet knyttet til regelverket. En lovbestemmelse skal f.eks. være tidløs i den forstand at den bør kunne få anvendelse i et samfunn i betydelig utvikling. Dette fører til at enkelte bestemmelsers ordlyd

blir generell, og grensende til diffuse. Det er videre svært vanlig at innholdet i begreper som benyttes i bestemmelsene, blir fortolket og utviklet gjennom domstols- og forvaltningspraksis.

Skatte- og avgiftsregelverket er således svært retts teknisk utfordrende, og selv om man ved utforming av bestemmelsene bestreber seg på å fremme tilgjengeligheten av disse, vil det være vanskelig for det enkelte skattesubjekt å ha full kontroll på alle problemstillinger som kan oppstå.

Dette frigrir imidlertid ikke skattesubjektet fra ansvaret for en korrekt skatte- og avgiftsbehandling, noe skatteetaten normalt er rask med å presisere.

Konflikten som ofte oppstår, kan i en del tilfeller forverres ved at skatteetaten nesten utelukkende forholder seg til skatteetatens egen forvaltningspraksis når avgjørelser skal fattes. Denne praksisen er normalt ikke kjent for kontrollobjektet, og det kan være vanskelig å kontrollere om denne er i tråd med lovgivers hensikt med regelverket.

Dersom det er skatteetaten som får diktere faktum, og deretter kan benytte egen praksis på dette, kan det bli svært vanskelig for kontrollobjektet å få skatteetaten til å snu.

4. KLAGEN

I varselet om etterberegning gis det normalt en frist på tre uker på å inngi tilsvar i saken. En rekke kontrollobjekter reagerer på denne fristen da skatteetaten selv kan ha brukt måneder, eller år, på kontrollen. Bakgrunnen for dette er at det i mange saker ikke gis tilsvar, og da er det lite hensiktsmessig å ha en lang tilsvarsfrist. Skattekontoret innvilger normalt forlenget tilsvarsfrist dersom kontrollobjektet ber om det.

Etter at skatteetaten har mottatt et eventuelt tilsvar, fattes det vedtak i saken. Dessverre ser vi i en del tilfeller at det kan gå svært lang tid fra det er sendt varsel til det fattes vedtak. Skatteforvaltningsloven § 5-2 sier at «skattemyndighetene skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold».

I domstolspraksis har lengden på saksbehandlingstiden knyttet til ilagt tilleggsatt, blitt vurdert opp mot EMK artikkel 6 nr. 1, som bestemmer at en part har rett til å få en straffesiktelse mot seg avgjort innen rimelig tid. I en sak fra 2004 (Rt. 2004 side 134) ble det slått fast at en tidsbruk på 8 år og 6 måneder ikke var for lenge, basert på en konkret vurdering. I en annen sak fra 2000 (Rt. 2000 side 996) ble 11 års saksbehandlingstid ansett for å gå langt utover kravet til rimelig tid. Det kan virke som om det avgjørende er om saken har blitt liggende ubehandlet hos skattekontoret i en periode. Dette vil domstolen kunne slå ned på. Det fremstår imidlertid som at skatteetaten har svært god tid til å fatte sine vedtak innenfor bestemmelsen om «*ugrunnet opphold*».

Kontrollobjektet har en klagefrist på seks uker fra vedtaket er mottatt. Også denne fristen gis det utsettelse på dersom det bes om det. En klage på vedtaket må være skriftlig og begrunnet.

Det er fullt mulig å anmode skattekontoret

skriftlig om å *omgjøre* sitt vedtak. En slik anmodning kan også subsidiært være en klage, slik at dersom skattekontoret velger ikke å omgjøre vedtaket, så skal anmodningen anses som en klage på vedtaket. En anmodning om omgjøring kan på denne måten gi kontrollobjektet «*en ekstra sjanse*» til å få medhold i sitt syn. Det er imidlertid ingen grunn til å ha for store forhåpninger. Normalt behandles en slik anmodning enten av samme saksbehandler som behandlet vedtaket opprinnelig, eller av en nær kollega.

For å nå frem må man derfor forsøke å belyse andre momenter ved saken som kanskje ikke har kommet tydelig nok frem i vedtaksrunden, eller forsøke å tilbakevise skattekontorets oppfatning av faktum. Som saksbehandler er det enklere å omgjøre et vedtak som følge av at det kommer frem nytt faktum enn at man har forstått regelverket feil.

En klage skal behandles av *klageorganet*, dersom denne ikke blir omgjort hos organet som fattet vedtaket. Normalt betyr dette at saken kommer

opp for Skatteklagenemnda. Skatteklagenemnda ble opprettet 1. juli 2016, og erstattet de tidligere regionale skatteklagenemndene; Klagenemnda for utenlandssaker; Klagenemnda for storbedrifter og Klagenemnda for merverdiavgift. Det er lovfestet at Skatteklagenemnda skal være uavhengig, og skatteetaten kan dermed ikke instruere nemnda generelt eller i enkeltsaker.

5. SKATTEKLAGENEMNDA

Da Skatteklagenemnda ble etablert, var det store forventninger til en uavhengig nemnd for behandling av klagesaker fra skattekontorene. Sekretariatet, som forbereder sakene for Skatteklagenemnda, skulle sikre en mer uavhengig saksforberedelse enn den tidligere ordningen der skattekontoret selv forberedte sakene for klagenemndene. Medlemmene i Skatteklagenemnda har også bedre fagkompetanse enn hva tilfellet var tidligere. Et uavhengig sekretariat og et høyere faglig nivå på nemndsmedlemmene medførte at en rekke rådgivere forventet å se flere omgjorte saker enn fra de tidligere nemndene.

Dessverre har det vist seg at Skatteklagenemnda ikke har klart å leve opp til forhåpningene, og særlig har saksbehandlingstiden vist seg å bli uholdbart lang. Dette har blitt forklart med at det er en svært krevende ressursituasjon i sekretariatet. Saksbehandlingstiden har i en del tilfeller vært på mer enn to år. Som følge av dette har en rekke klagere ikke fått en rettslig prøving av sine saker innen rimelig tid.

Problemet blir også ytterligere forsterket av at skatteetaten starter prosessen med inndrivelse av sine krav allerede på vedtakstidspunktet, noe som medfører av det er klager som må legge ut for det etterberegnete beløpet mens man venter på at klagesaken skal behandles. Skatteetaten har forsøkt å bøte på dette problemet ved at tilleggsatt ikke innkreves før saken er endelig avgjort, men i praksis blir

dette som et lite plaster på et stort, blødende sår. Det finnes eksempler på at selskaper har gått konkurs mens man har ventet på avgjørelse i klageinstansen, og dermed aldri fått en rettslig prøving av saken sin.

I et forsøk på å avhjelpe den lange saksbehandlingstiden har sekretariatet leid inn saksbehandlere fra skatteetaten til å forberede saker for Skatteklagenemnda, samt overført enkelte saker fra Skatteklagenemnda til Skattedirektoratet. Dette er i praksis en reversering av hensikten med omleggingen, der nettopp noe av poenget var at et uavhengig sekretariat skulle forberede sakene, og en uavhengig nemnd skulle avgjøre disse. Det har i ettertid vist seg at dette grepet heller ikke har bedret saksbehandlingstiden særlig. Samtidig er det svært lite tilfredsstillende at en klage i praksis forberedes av skattekontoret, i verste fall en nær kollega av den som opprinnelig fattet vedtaket.

Secretariatet, som skriver sin innstilling til Skatteklagenemnda, får skattekontorets faktumfremstilling og opprinnelige vedtak oversendt i forbindelse med saksbehandling. I en periode der sekretariatet har press på seg for å få behandlet saker, er det trolig enkelt å legge til grunn den informasjonen som mottas fra skattekontoret. Det er naturligvis slik at klager kan inngi kommentarer, men disse blir i for stor grad oversett eller tillagt betydelig mindre vekt enn skattekontorets faktumfremstilling. Videre har medlemmene i Skatteklagenemnda for mange saker til behandling, og i liten grad mulighet til å sette seg inn i alle sakens dokumenter før det skal fattes en avgjørelse. Det blir dermed også i dette leddet enkelt å si seg enig med sekretariatets innstilling.

Ifølge opplysninger fra sekretariatet får klager medhold i ca. 30 % av sakene. Dette er imidlertid inkludert sakene der skattekontoret selv gir innstilling til Skatteklagenemnda om å endre vedtaket. Det er videre tydelig at store og

kompliserte saker i større grad blir omgjort – her omgjøres bortimot halvparten av sakene. At skattekontoret tar feil i så mange saker, ikke minst der problemstillingene er komplekse og beløpene store, viser at det er svært viktig med en uavhengig klageinstans.

Oppsummert må det kunne stilles spørsmål ved om skattyterne er bedre stilt med den nye ordningen enn man var med den gamle. Særlig gjelder dette med tanke på den uforholdsmessige lange saksbehandlingstiden. Isolert sett er det naturligvis uholdbart med en klagesaksbehandling på to år. Sammenholdt med en saksbehandlingstid på selve kontrollen som i en del tilfeller kan være minst like lang, blir en kontroll fra skattemyndighetene fort en langvarig og tung prosess.

6. DOMSTOLEN

Det følger av skatteforvaltningsloven § 15-1 at den som kan klage på en avgjørelse fra skattemyndighetene, også kan reise søksmål om prøving av avgjørelsen. Det kan også reises søksmål om prøving av klageavgjørelser. Søksmålsfristen er 6 måneder fra vedtaket ble sendt den skattepliktige.

Med tanke på hvor mange saker som går gjennom skatteetaten og Skatteklagenemnda årlig er det relativt få saker som ender i domstolene. Bakgrunnen for dette er naturligvis sammensatt, men det er ikke unaturlig å tenke seg at kostnadene og tidsforbruket knyttet til behandling i rettsapparatet er en vesentlig grunn til dette. I tillegg beror nok dette på en oppfatning av hva som skal til for å vinne i saker mot skatteetaten.

Den 27. august 2019 avsa Borgarting lagmannsrett dom i en internprisingsak, der spørsmålet var om internprisen selskapene hadde benyttet, var korrekt. Skatteetaten kom til at prisen som var betalt for en borerigg, var for høy, og vedtok å sette ned prisen med ca. to milliarder kroner.

Lagmannsrettens flertall var enig med skatteetaten, men begrunnelsen er svært oppsiktsvekkende. Flertallet i lagmannsretten kom til at domstolene bør være «noe tilbakeholdne» med å overprøve «den konkrete faktiske bevisbedømmelsen, og særlig økonomiske og markedsmessige vurderingen». Det fremkommer videre at lagmannsretten mener at skatteetaten har «særlig faglig kompetanse til å foreta økonomiske og markedsmessige vurderingen».

Lagmannsrettens uttalelse er overraskende, i den forstand at det fremstår som lite troverdig at skattekontoret skal ha bedre kompetanse på økonomiske og markedsmessige vurderinger enn selskapet selv, eller sakskyndige på området. Hadde skatteetaten fremstått som en objektiv forvalter av regelverket, kunne man kanskje si at dette var en fornuftig tilnærming, men så lenge skatteetaten fremstår som en part i saken, er det naturligvis ingen grunn til å tillegge deres vurderinger mer vekt enn skattesubjektets egne vurderinger, snarere tvert imot.

Denne saken er aktuell utover den konkrete saken fordi lagmannsretten her sier det som det kan virke som om domstolene ofte tenker, at det skal mye til for å omgjøre skatteetatens skjønn, også på områder der de utvilsomt ikke besitter spesialkompetanse. Det sies ofte at man starter i motbakke når man møter staten i domstolen, og uttalelsen fra Borgarting lagmannsrett kan tyde på at det er en sannhet i det.

7. KONKLUSJONEN

I gjennomgangen ovenfor males det et relativt dystert bilde av hvordan en kontroll med etterfølgende klage kan oppleves for en skattyter. Jeg vil imidlertid presisere at skatteetaten ansetter personer med et høyt faglig nivå, og at hensikten med denne gjennomgangen ikke er å trekke deres integritet i tvil. Samtidig bør skattyterne være klar over at skatteetaten ikke nødvendigvis er en hyggelig samtalepartner og veileder i en

kontrollsituasjon. Det er et faktum at alt av uttalelser, både skriftlige og muntlige, både presise og upresise, vil kunne bli brukt mot skattyter dersom skatteetaten mener det taler til deres fordel.

En konflikt med skatteetaten kan i mange tilfeller både bli langvarig og kostbar. Det er heller ikke mulig å kreve dekning av kostnader som pådras frem til skatteetaten har fattet vedtak, selv om skattyter på et senere tidspunkt vinner frem med sitt syn.

Unntaket fra dette er dersom skatteetaten har opptrådt på en måte som medfører erstatningsplikt etter ordinære regler. Det er imidlertid ytterst sjelden at vilkårene for dette er oppfylt. Det skal være snakk om ganske store beløp eller viktige prinsipielle problemstillinger for at det skal fremstå som fornuftig å forfølge sakene i domstolene, og skattyter skal ha både økonomiske muskler og tålmodighet for å «holde ut».

Det beste rådet som kan gis når det gjelder den prosessen som er gått gjennom ovenfor, er å gjøre det som er mulig for å unngå at skatteetaten kommer på kontroll. Dette innebærer f.eks. å gi opplysninger om forhold som avviker fra det normale i skattemelding og mva-meldinger. I motsetning til hva som kanskje vil oppfattes som naturlig, virker dette avergende, og ikke motiverende, for skatteetatens syn på behov for kontroll. Dersom man likevel utsettes for en kontroll, bør kontrollobjektet som et minimum sørge for at all informasjonsutveksling foregår skriftlig. Det kan dessuten være hensiktsmessig å søke bistand så snart kontroll varsles eller innledes, og lenge før rapportutkastet ligger på bordet.

Geir Peter Hole har lang erfaring fra skatteetaten, revisjonsfirmaene EY og Grant Thornton Norge, samt fra advokatfirmaene Wiersholm og Hodneland & Co. Han er primært spesialisert innen nasjonal og internasjonal beskatning og merverdiavgift, men har også arbeidet med selskapsrett, avtalerett, erstatningsrett, kontraktsrett og arbeidsrett. Han har videre prosedyreerfaring i alle tre rettsinstanser.

Skattesaker for domstolene – om rammer og utfordringer

Av advokat/partner Geir Peter Hole
gh@novalaw.no

Med tanke på det maratonløpet som legges ved et søksmål mot staten, de kostnadene som påløper, og den risiko som gjelder, er det nok mange skattytere som angres på at de ikke kastet inn håndkleet tidligere.

I. INNLEDNING

Etter at en skatte- eller avgiftssak er tapt i skatteforvaltningen, vil en person eller et selskap normalt stå overfor et valg om å fortsette kampen i domstolene. Hvis saken er vunnet i Skatteklagenemnda (som siste ordinære klageinstans), er skattyter på relativt trygg grunn. Skattemyndighetene (staten) benytter nemlig bare i begrenset grad sin særskilt regulerte adgang til å reise søksmål mot sine borgere.

Ved borgernes søksmål mot staten gjelder det i skattesaker – trolig enda sterkere enn i andre typer rettsaker – at en bør være sta, tålmodig, rik og seilivet for å starte prosessen. Fra første

kontrovers med et skattekontor til en dom i lagmannsretten seiler inn på dataskjermen, vil det fort gå 4–6 år. Muligheten for deretter å få saken inn for Høyesterett er generelt liten. Etter tvisteloven må saken i så fall, som et minimum, være prinsipiell og ha betydning utover den aktuelle saken. I tillegg setter Høyesteretts alminnelige kapasitet grenser. I 2019 var det 12,8 % av alle anker i sivile saker som slapp inn til rikets øverste dommere.

Med tanke på det maratonløpet som legges ved et søksmål mot staten, de kostnadene som påløper, og den risiko som gjelder, er det nok mange skattytere som angres på at de ikke kastet

Staten har en viss adgang til selv å reise søksmål mot Skatteklagenemndas avgjørelser, men muligheten benyttes bare når staten ikke kan leve med den avgjørelsen som er truffet.

inn håndkleet tidligere. En fortsatt sammenligning med boksesporten tilsier erfaringsvis at motstanderen, i dette tilfellet staten, vil ha god kondisjon og sjelden slå «løser» i de kommende rundene i rettsalen. En skattyter bør ha som forutsetning for domstolsprøving at statens inntreden i ringen er basert på egen sterk faglig overbevisning og et isolert ønske om å vinne saken.

2. DOMSTOLSPRØVING I SKATTESAKER – KORT OM VILKÅRENE

Domstolsbehandling av skattesaker er med visse unntak omfattet av de alminnelige reglene i tvisteloven av 17. juni 2005. Enkelte, men viktige, særregler i skatte- og avgiftssaker er regulert i

skatteforvaltningsloven av 27. mai 2016, kapittel 15.

2.1 Søksmålsadgangen

Skattytere som har adgang til å reise søksmål, er i hovedsak de samme som hadde klageadgang i forvaltningsrunden. I tillegg vil søksmålsadgang kunne foreligge for tredjepersoner som har såkalt *rettslig interesse* etter tvisteloven, for eksempel en person eller et selskap som på særskilt rettslig grunnlag er forpliktet til å betale en annen persons endelige skatteforpliktelse.

Staten (departementet) har som antydnet etter skatteforvaltningsloven, en viss adgang til selv å reise søksmål mot en nemndsavgjørelse. Denne

muligheten benyttes bare i tilfeller hvor det er truffet en nemndsavgjørelse som staten *ikke kan leve med*, f.eks. av likhetshensyn, provenyehensyn, internasjonale forpliktelser eller lignende overordnede hensyn.

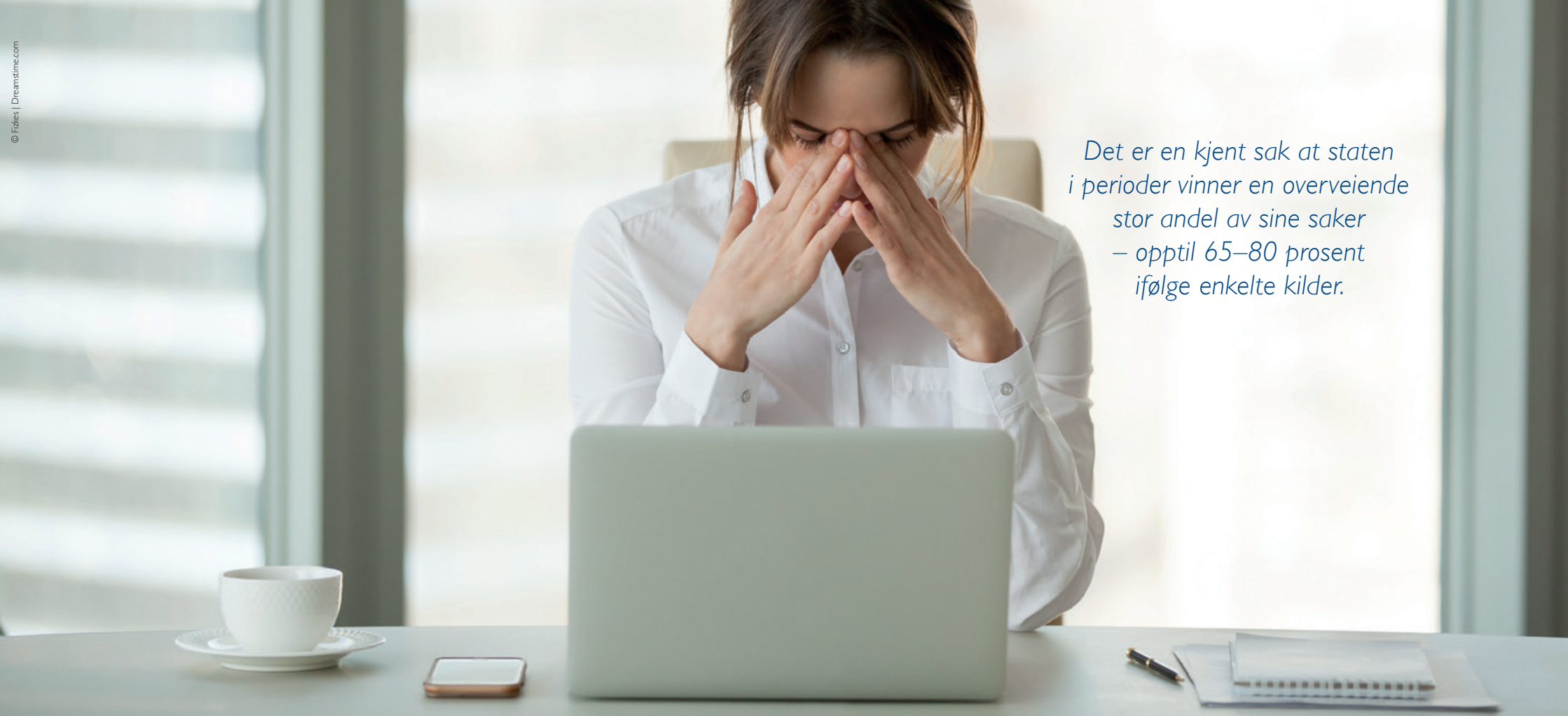
Søksmål fra staten skal rette seg mot Skatteklagenemnda ved nemndas leder. Den skattepliktige som vedtaket rettet seg mot, vil ikke være part i saken, men skal varsles om søksmålet. Vedkommende vil eventuelt måtte nøye seg med å tre inn i saken som såkalt *partshjelper* etter tvisteloven. Resultatet av et slikt søksmål får likevel rettsvirkning for skattyter, som nærmest kan bli en passiv tilskuer til eget forlis.

2.2 Tidspunktet for søksmål

Som etter tidligere tvistelovgivning har en skattyter anledning til å reise søksmål mot et skattevedtak på ethvert trinn i forvaltningen. Det er altså ikke nødvendig å vente til det foreligger et endelig vedtak, typisk vedtak i Skatteklagenemnda.

Skattytere og rådgivere er av den oppfatning at hvis man først er havnet i skattekontorets «klamme» grep, vil tilsvarsrunder og klageomganger ofte være en øvelse i sandpåstrøing. Dette kan ofte også medvirke til å konsolidere skattekontorets innledende standpunkter. Det kan derfor være ønskelig å reise sak tidlig. Som

Det er en kjent sak at staten i perioder vinner en overveiende stor andel av sine saker – opptil 65–80 prosent ifølge enkelte kilder.

understreket nedenfor, er det ved slike *premature* søksmål svært viktig at alt av nødvendig faktum og dokumentasjon er formidlet til skattekontoret før søksmålet reises.

3. VERNETING

Reglene om såkalt *verneting* i skatte- og avgiftsaker følger reglene i tvisteloven. Sentralt for skattesaker er skattyters rett til å velge mellom å anlegge sak ved statens alminnelige verneting (Oslo) eller skattyters eget alminnelige verneting. Sistnevnte er typisk nærmeste tingrett til en persons bosted eller et selskaps hovedkontor.

I enkelte tilfeller kan det tas strategiske valg om

verneting. Hensynet til antatt høy kompetanse ved domstolene versus hensynet til ønsket heldig påvirkning av lokal tilhørighet, kunne for eksempel antas å spille en rolle for utfallet. For skatte- og avgiftssaker foreligger det kanskje en oppfatning om at Oslo tingrett generelt har høyere skattekompetanse enn mindre domstoler i distriktene. En «*svak*» skattesak kunne slik sett vurderes anlagt lengst unna Oslo. Antagelser som nevnt ovenfor er uforutsigbare, ofte marginale og kan noen ganger resultere i overraskelser.

Dette minner meg om min egen første skattesak for domstolene. Jeg skulle ut «*i provinsen*» og overbevise en tingrettsdommer om påvirkningen

av skatteavtaler ved bruk av norsk skattelovgivning. Jeg trodde det skulle bli lett, bare jeg var grundig nok. Etter en slitsom dag i retten hadde statens (lokalt oppnevnte) prosessfullmektig og skattekontorets representant i stedet klart å overbevise dommeren om at *Den Norske Skatteloven* var «*Grunnfjelleb*» ved norsk skattehåndtering. Jeg ble nærmest sittende igjen med et inntrykk av at skatteavtaler nok var noe en drev mest på med i utlandet, eller i «*verste*» fall, inni hovedstaden.

I bilen hjem til hovedstaden den ettermiddagen funderte jeg på den virkelige betydningen av at skatteavtaler er bindende internasjonale forpliktelser. Jeg

skjenket også motvillig en prosessuell og pedagogisk honnør til statens prosessfullmektig for sin begrepsbruk om «*Grunnfjelleb*». Han hadde åpenbart klart å overbevise dommeren om at han ikke behøvde å gå lenger enn til «*helnorsk*» skattelovgivning.

4. FRISTER

Søksmål fra en skattyter må etter skatteforvaltningsloven reises innen seks måneder etter at et vedtak, normalt fra Skatteklagenemnda, ble sendt vedkommende selskap eller person.

En særregel om utsatt søksmålsfrist gjelder i tilfeller hvor en skatte- eller avgiftssak er innklaget til Sivilombudsmannen. Slik klage kan

Det er erfaringsvis naivt å håpe på en forvaltningsmessig objektivisert, balansert eller «snill» presentasjon av saken fra statens side.

i noen tilfeller benyttes med hell i skatte- og avgiftssaker, men realitetsbehandling hos Sivilombudsmannen forutsetter normalt at det aktuelle vedtak inneholder feil som følge av mangler som kan føres tilbake til saksbehandling, klart mangelfulle rettslige drøftelser e.l. Sivilombudsmannen utgjør altså ikke et eget separat klageregime, men gir en mulighet i saker hvor skattemyndighetenes avgjørelse inneholder særskilte forvaltningsrettslige uoverensstemmelser.

Selv om klage til Sivilombudsmannen ikke gis medhold, vil en ny søksmålsfrist på 6 måneder løpe fra det tidspunkt hvor ombudsmannens melding om avsluttet behandling er kommet fram til skattyter.

Som etter tidligere rett, finnes det en mulighet for skattytere til «å aventre» søksmål til det foreligger vedtak om innfordring (utleggsforretning, utleggstrekk eller motregning) av det underliggende skattekravet. Det gjelder i slike tilfeller en egen frist på 3 måneder. Denne løper fra innfordringstiltaket ble gjennomført. Søksmålet i slike saker vil inneholde en prejudisiell prøving av det underliggende skattevedtaket, selv om dette altså i utgangspunktet var foreldet etter den alminnelige 6-månedersfristen.

5. UTØVELSE AV STATENS PARTSSTILLING

Det er Finansdepartementet som i utgangspunktet utøver statens partsstilling i skatte- og avgiftssaker, men partsstillingen er for flere typer saker delegert nedover i skatteforvaltningen.

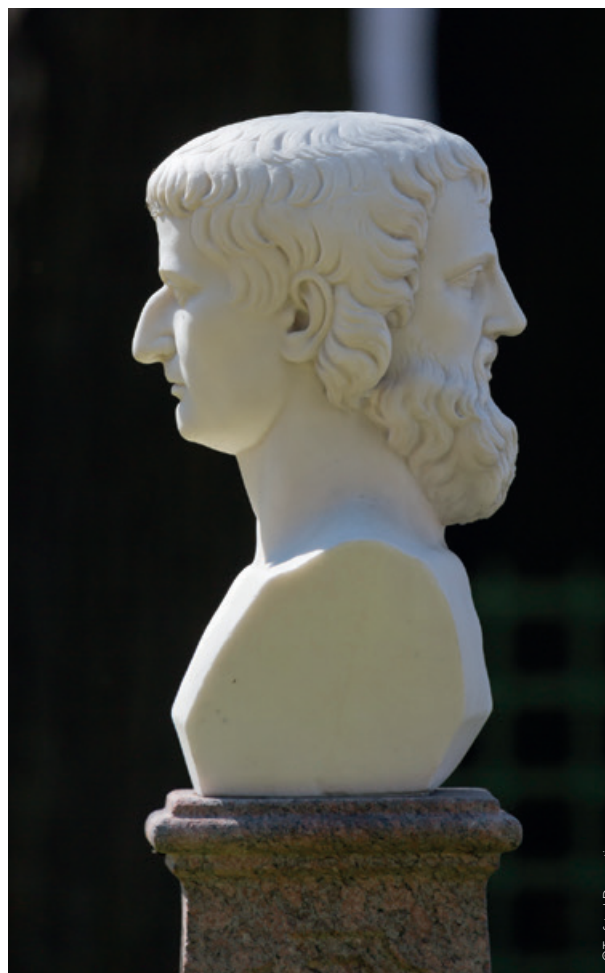
Ved søksmål til prøving av alminnelige skatte- og avgiftsvedtak utøves statens partsstilling av den skattemyndigheten («*Divisjonen*») hvor avgjørelsen er truffet.

Et selskap eller en person som reiser søksmål om et skattevedtak, vil i den kommende hovedforhandlingen i praksis møte representanter (partsrepresentanter) fra det skattekontoret eller den divisjonen som har truffet vedtaket i første instans, representert med sin advokat/prosessfullmektig. Rollen som prosessfullmektig for staten utøves enten av advokat hos Regjeringsadvokatens kontor eller av oppnevnt privat advokat i henhold til særskilte rammeavtaler med skatteetaten.

Selv om skattytere ikke kan påvirke valget av prosessfullmektig, kan valget ha betydning for utfallet i en sak. Enkelte advokater hos Regjeringsadvokaten har etter hvert opparbeidet spesialkompetanse, også på skatteområdet. Likevel er nok en vanlig observasjon at Regjeringsadvokatens kontor er skarpe (som barberblader) på sivilprosessretten, mens innleide private advokater normalt har høyere skattefaglig kompetanse og erfaring.

6. SAKSFORBEREDELSE – SÆRLIG OM DOMSTOLENES PRØVELSESADGANG

Saksforberedelsen i skattesaker er i hovedsak regulert av reglene i tvisteloven, både når det gjelder krav til stevning og tilsvar, avslutning av saksforberedelsen, inngivelse av sluttinnlegg og prosessuelle frister mv.

© Foto | Dreamstime.com

En særskilt problemstilling i skattesaker, som normalt oppstår under saksforberedelsen, er spørsmålet om avskjæring av faktum og dokumentasjon. Dette gjelder faktum som skattyter skulle ha lagt frem allerede under forvaltningsbehandlingen. En skattyter kan etter gjeldende rett/rettspraksis om domstolsprøving miste retten til å anføre slikt nytt faktum. Det er viktig å merke seg at dette også gjelder når den tilbakeholdte dokumentasjonen klart viser at skattefastsettingen utvilsomt var *feil*. Slik streng avskjæring er til dels et særnorsk fenomen og er basert på at domstolene ikke er et fastsettelsesorgan, men en instans som skal *prøve saken* slik den forelå for skattekontoret. Resultatet av slik avskjæring har «*likhetstrekk*» med bevisavskjæring i strafferetten, men med motsatt konsekvens for borgeren.

Det er viktig å merke seg at slik avskjæring ikke gjelder regelbruken. I domstolene kan man dermed fremme nye eller alternative rettsregler for domstolene, men reglene må kunne forankres i faktum som allerede er lagt frem, eller i det minste har «vært luftet», gjennom klagebehandlingen. Grensegangen kan i henhold til rettspraksis være vanskelig.

Oppfordringen er å sørge for at alt man sitter på av faktiske opplysninger må fremmes så tidlig som mulig – og senest før behandlingen i Skatteklagenemnda. Skatterådgivere har her en særskilt viktig rolle og et klart ansvar overfor sin klient.

De heldige som vinner skattesaker mot staten, vil noen ganger fundere over hvorfor de måtte bruke så mye tid og penger for å oppnå et slikt resultat; et resultat som nå kanskje ligger og blinker som opplagt.

7. HOVEDFORHANDLINGEN – I LØVENS HULE

En hovedforhandling i en skattesak mot staten er en kamp mot en motpart, som i likhet med andre motparter i sivile prosesser har et ønske om å vinne saken. Det er erfaringsvis naivt å håpe på en forvaltningsmessig objektivisert, balansert eller «snill» presentasjon av saken fra statens side. Ren vinnerkultur er normalt godt utviklet, både hos skatteetatens egne representanter og dens prosessfullmektig.

Skattesaker er saker mot statens egne borgere. Når Regjeringsadvokaten står på motsatt side av skranken, bør man merke seg at motparten dermed er det samme advokatkontor som nasjonen Norge benytter seg av i sine internasjonale konflikter eller tvister med andre stater; internasjonale institusjoner eller domstoler. Utrykket «djevlelens advokat» kan her tillegges en egen betydning.

I ulike beskrivelser av norsk domstolsprøving i skattesaker er det understreket flere trekk som kan bidra til at overprøvingen og domstolkontrollen med forvaltningen generelt kan være svak ut ifra alminnelige rettsikkerhetsprinsipper. Det er blant annet påpekt følgende faktorer som kan påvirke utfallet i skattesaker for domstolene, trolig i alle rettsinstanser:

- Dommere «vet» at skattesaker allerede har vært underlagt omfattende behandling i forvaltningsapparatet.
- Domstolene har – i manges øyne merkelig nok – en overdreven tiltro til skatteforvaltningens kompetanse på enkelte viktige områder, f.eks. innenfor økonomi og verdsettelse.
- Dommere har som klar hovedregel liten spesialkompetanse i skatte- og avgiftsrett.
- Hovedforhandlingen er en kamp mellom

stridende interesser, dvs. de «gode og objektive» forvaltningsprinsipper blir satt til side.

- Ressurssituasjonen er normalt skjev.
- En dommer som føler seg usikker i skattefaget, eller på seg selv, som er under tidspress eller har generell risikoaversjon, vil kunne ha en tendens til å lande på statens «trygge» og bearbejdede standpunkt.

Hvis en føyer til at Skatteklagenemndene historisk sjeldent har fraveket eller problematisert skattekontorets *innstillinger til vedtak*, kan det stilles spørsmål ved om dette kan skyldes de samme ovennevnte forholdene som påvirker dommere i rettsapparatet. Hvis det er riktig, hviler også selve utgangspunktet for domstolsprøvingen på et rettsikkerhetsmessig usikkert grunnlag.

Den nye organiseringen av Skatteklagenemnda fra 2016 (sentralisering med én riksdekkende nemnd) kan medføre endringer i slike antagelser, men det er allerede bemerket ved ulike anledninger at mye av det gamle henger med, som nissen på lasset. Det er derfor usikkert om formålet med forslaget om «å styrke klageordningen, bedre rettsikkerheten og bidra til at de skatte- og avgiftspliktiges tillit til at klagesakene blir behandlet på en tilfredsstillende måte styrkes» blir oppfylt.

Naturligvis som supplement til de rene materielle rettslige forutsetninger for å vinne en sak, vil de ovennevnte faktorer i større eller mindre grad kunne påvirke resultatet i dommer på skatte- og avgiftsområdet.

Det er en kjent sak at staten i perioder vinner en overveiende stor andel av sine saker (opptil 65–80 % ifølge enkelte kilder). Statens generelle

gode scorecard i skattesaker har noen ganger også en tendens til å *tyte frem* fra statens representanter gjennom rettsforhandlingene. Dette kunne tolkes som et signal til dommeren om at et resultat i statens favør sjelden vil være helt galt. Eller at en dommer må ta seg ekstra bry hvis han eller hun vil bryte med statens standpunkter.

En siste liten «gest» fra statens prosessfullmektig til dommerne i skattesaker gis ofte ved avslutningen av saken, ved den «høytidelige» fremleggelse av saksomkostningsoppgavene. Statens krav om omkostninger er nemlig ikke sjelden oppgitt til mer enn en brøkdel av den private aktørs omkostninger.

Statens prosessfullmektig protesterer (heldigvis) normalt ikke på den private parts omkostninger. På den annen side nevner vedkommende heller ikke at statens omkostningsoppgave på langt nær inkluderer den reelle ressurs- og tidsbruk som har medgått på statens og skattekontorets side.

Budskapet, i alle fall når det gjelder en uerfaren dommer, kan oppfattes som om saken er så opplagt og enkel fra statens ståsted at ytterligere kostnader og tidsbruk enn omkostningsoppgaven viser, er overflødig.

8. ETTER EN VUNNET RETTSSAK – NOE OM ERSTATNINGSSØKSMÅL MOT SKATTEMYNDIGHETENE

De heldige som vinner skattesaker mot staten, vil noen ganger fundere over hvorfor de måtte bruke så mye tid og penger for å oppnå et slikt resultat; et resultat som nå kanskje ligger og blinker som opplagt.

Hvis en har hatt kostnader og tap som ikke er dekket gjennom reglene om saksomkostnader under forvaltningsbehandlingen, vil dette kunne

gi næring til en tanke om at noen *ansvarlige* i skatteetaten må ha tatt noen gale vurderinger underveis. Det rettslige utgangspunktet for *erstatningskrav* i slike tilfeller er de alminnelige erstatningsreglene; vilkårene om at det må foreligge et ansvarsgrunnlag, et konstatert tap og en årsakssammenheng.

Utgangspunktet med hensyn til ansvarsgrunnlag er greit. Det gjelder som hovedregel etter rettspraksis ikke et *objektivt ansvar* for urettmessig forvaltningsutøvelse. Man er da over i et krav om uaktsomhet under *arbeidsgiveransvaret*. Etter disse reglene vil staten blant annet være ansvarlig for uaktsomme feil begått av saksbehandlere, herunder ansvarlig for konstaterte feil begått av flere saksbehandlere (flere feil sett i sammenheng) og feil begått av anonyme saksbehandlere. Det høres ikke så vanskelig ut. Noe må jo ha gått galt underveis.

En beslutning om å gå til erstatningssøksmål mot staten etter en vunnet skattesak bør klart ikke baseres på en slik overfladisk gjennomgang av de alminnelige vilkår og forutsetninger for erstatning. Blant annet vil en i regelfremstillinger møte en *påstand* om at det i praksis gjelder et generelt strengt ansvar for forvaltningsorganer (stat eller kommune) ved feil i regel anvendelsen.

Et nøyere studium av rettspraksis på skatte- og avgiftsområdet underbygger etter min oppfatning et motsatt utgangspunkt. Erfaringen er i stedet at det generelt er svært vanskelig å nå fram med erstatningskrav som følge av anførte feil hos skatteetaten under forvaltningsbehandlingen. Dette gjelder selv om sluttresultatet i domstolen var at det aktuelle skattevedtaket var (klart) *ugyldig*, og uansett om konstaterte feilvurderinger er knyttet til saksbehandling, vurdering av sakens faktum eller feilaktig bruk av skattereglene.

FOTO: TORBJØRN TANDBERG

Førstevalget

Svensson Nøkleby er regionens største forretningsjuridiske advokatfirma. Våre advokater er rådgivere og gode samtalepartnere for private og offentlige virksomheter og for privatpersoner.

Vi skal være førstevalget og den du kan stole på, enten du har spørsmål om strategiske valg, daglig drift eller ekstraordinære situasjoner.

Finn ditt lokale Eurojuris-kontor

Advokatfirmaet Eurojuris Harstad

Telefon: 77 00 21 00
E-post: harstad@eurojuris.no

Advokatfirma Eurojuris Narvik

Telefon: 75 80 34 00
E-post: narvik@eurojuris.no

Angell Advokatfirma Bodø

Telefon: 75 54 45 00
E-post: post@angelladvokatfirma.no

ADNOR Advokat Trondheim

Telefon: 73 99 09 00
E-post: advokat@adnor.no

Larhammer Aarseth Advokatfirma Molde

Telefon: 71 19 16 00
E-post: molde@eurojuris.no

Advokatfirmaet Tollefsen Sogndal

Telefon: 57 62 88 50
E-post: post@advokat-tollefsen.no

Stiegler WKS Advokatfirma Bergen

Telefon: 55 21 54 00
E-post: bergen@stieglerwks.no

Advokatfirmaet Eurojuris Haugesund

Telefon: 52 70 10 30
E-post: haugesund@eurojuris.no

Projure Advokatfirma Stavanger

Telefon: 51 85 84 00
E-post: stavanger@projure.no

Advokatfirma Tofte Kristiansand

Telefon: 38 17 70 00
E-post: post@advtofte.no

Advokatfirma Hald & Co Arendal/Grimstad

Telefon: 37 00 49 70
E-post: post@haldco.no

Advokatfirmaet Alver Lillehammer/Gjøvik

Telefon: 61 26 87 00
E-post: firmapost@alver.as

Advokatfirmaet Halvorsen & Co Lillestrøm

Telefon: 64 84 00 20
E-post: post@halvorsenco.no

Advokatfirmaet NOVA Oslo

Telefon: 23 10 30 00
E-post: post@novalaw.no

Svensson Nøkleby Advokatfirma Drammen

Telefon: 32 25 55 00
E-post: drammen@eurojuris.no

Advokatfirmaet Frøstrup Løitegaard Porsgrunn

Telefon: 35 93 19 00
E-post: firmapost@lov.as

Advokatfirmaet Ytterbøl & Co Sarpsborg

Telefon: 69 16 18 00
E-post: sarpsborg@ytterbol.com

Fredrikstad

Telefon: 69 36 60 00
E-post: fredrikstad@ytterbol.com